

(WORSHIPPERS) ਅਪਨੇ ਮਤ ਦੇ ਚਿਸ ਕਵੀਸਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਤ ਹੀ ਆਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਰੇ ਜਿਸਨੇ ਕਿ ਨਾਸ਼ਿਕਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਪੁਰ ਕਟਾਖਤ ਮਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਮਿਕ ਇਨਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਸੁੰਘਣ ਤੋਂ (ਮੂਲੋਂ ਹੀ) ਅਸ ਮਰੱਥ'। ਇਤਨੇ ਵਿਚ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਿਘਾ ਪਸਾਰੇ ਹੋਇਆਂ ਉਹ ਕੀਹ ਤਕੇਗਾ ਕਿ ਭਾਂਵੇ ਮਹੰਤ (PRIEST) ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾਨ (Censer) ਨਹੀਂ ਪਰ ਪੂਜਾ (Worship) ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀ ਵਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤੀਮਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਬ ਬਿਭੋਲੇ ਜੈਸੇ ਬਲੈਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਜੇਹੇ (Vessels) ਪਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ੨ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਨਾਸਾਂ ਨਾਲ ਲੋਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਸ ਤੋਂ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਕਤਾ (Preacher) ਦੇ ਵਿਸੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਟਿਕਤਾਰ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ—ਅਕਸਰ ਘੁਸ਼ੋਨ ਹਾਰੀਆਂ ਉਹ—ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਵ ਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਕਰ ਸਕਨ। ਬਸ ਬਸ ਏਹੋ ਹੀ ਵਰਤ-ਮਾਨ ਸਮਝ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ [Religious] ਭਾਵ 'ਨਾਲ ਵਰਤੀ' ਦੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਤੇ ਹੁਣ ਮੈ-ਪੁਰਬ ਕਬਨ ਕੀਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ ਪੁਰ ਧਖ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਦੇ ਆਸਮਾਨ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ, ਲਾਂਬੇ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨੀ ਗਿਰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਤਿਪਹਰੇ ਵੇਲੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਣ ਹਾਰਿਆਂ ਉੱਪਾਇਆਂ ੨ ਰੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੱਥ ਸੁੰਘਣ ਵਾਲੀ-ਸੀਲੀ Smelling Bottle) ਯਾ ਨਸ਼ਵਾਰ ਦੀ ਡੱਬੀ [Snuff Box] ਭੜਕੀ ਦੀ ਹੋਈ

ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕਢਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ।
ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਤੋਂ ਅਪਣੇ
ਆਪ ਨੂੰ ਸਲਾਭ ਬਣਾਵੋ।

ਪੁਰਾਤਨ ਦੁਨੀਆਂ ਤਥਾ ਹੁਣ ਦੀ ਦੇ ਸੁਰੀਧੀ ਵਰ-
ਤਨ ਦੀ ਕਵਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋ ਅਨੋਖਾ ਫਰਕ
ਵਿਖਾਈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਪਰਬ ਉਕਤ ਪੂਰਬੀ ਤਥਾ ਪਛਮੀ
ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਮੰਬੰਧੀ ਵਰਤਨ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਓਹੋ ਜੇਹੇ ਹੀ
ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਦੇ ਐਨੇ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੂਨੋਂ
ਦੁਨੀ ਦੇ ਫਰਕ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ
ਨੂੰ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਕਣੂਲਦਾ ਹਾਂ।

ਸੋ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਾਰਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਾ
ਹਾਂ :—ਇਕ ਤਾਂ ਨਸਲਾਂ [**Races**] ਦਾ ਇਕ
ਸਮਾਨ ਨਾਂ ਹੋਣੀ ਤੇ ਦੂਏ ਆਬੋ ਹਵਾ [**climate**] ਦੇ
ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਅਕੂ ਪਨ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਕੌਮਾਂ
[**The Ruling Nations**] ਦੀ ਵਰਤਨ ਵਿਹਾਰ
ਤੇ ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਅਸਾਥੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵਖਰੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸੀ,
ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਚੋਰਸ ਪੁਕਾਰ ਦੇ ਹੀ ਘਰ ਘਾਟ ਤਥਾ ਦੇਸ਼
ਬਨਾਭੇ ਰਹਿਣਾਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਵਾਣ ਸੀ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀਆਂ
ਪ੍ਰਧਾਨ ੨ ਥਾਵਾਂ [**Seats**] ਸਭ ਦੀਆਂ ਸਭ ਹੀ ਵਰਤ-
ਮਾਨ ਵਸਤੀਆਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤਥਾ ਦਖਣ ਬਾਜੂ ਸਨ ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ
ਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਅਸਾਭੀ ਅਪੋਖਜਾ ਬੜਾ ਚਿੱਖਾ ਤੇ
ਛੋਹਲਾ ਕਾਹਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ; ਜਿਹਾਕਿ ਹੁਣ ਤੁਕ ਭੀ ਵੇਖਣ
ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਹੈ।

(੧) ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਕ ਕਾਰਣ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰੀਧੀ ਨਾਲ ਪੜਾਰ ਥਰਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਨੁਖੀ ਨਸਲਾਂ। **Races** ਦੀਆਂ ਨਾਮਾਂ ਅਮਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਾਹੀ [**more sensitive**] ਹਨ।

(੨) ਦੂਜਾ ਕਾਰਣ ਏਸ ਭੇਦ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਠੰਢਿਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਗਰਮ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰਾਂ ਹੀ ਸੂਰੀਧਿਤ ਫੁਲ, ਫਲ, ਗੁੱਦਾਂ, ਤੇਲ ਤਥਾ ਚਰਪਰੀਆਂ ਆਦਿ ਐਸੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰੀਧੀ ਤੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਨਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਮਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਹ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਸਕਾ ਇੰਦ੍ਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣਾ ਅਤਿਸਰ ਖੁੱਲਾ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(੩) ਤੀਜਾ ਕਾਰਣ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਗੋਲ (Globe) ਵਰਤੀ ਠੰਢਿਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਗਰਮ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਆਦਿ ਤਤਕਾਲਿਕ **Volatile** ਸੂਰੀਧਿਤ ਪਦਾਰਥ ਜਦ ਚਾਹੇ ਤਦ ਹੀ ਸਿਓੜਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(੪) ਅੰਤਲਾ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪੂਰ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਸਥਾ ਸਨਾਨ ਹੋਕੇ (Atmosphere) ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਸਰੀਆਂ ਉਤਮ ੨ ਸੂਰੀਧੀਆਂ ਨਾਲ ਖਲੜੀ ਦਾ ਮਰਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਵੇਖਾਂ ਲੋਕਾਂ

ਖਾਤਰ ਬੜਾ ਹਰਖ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ
ਦੂਜੇ ਵੇਲੇ ਅਤੰਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਿਭੂਲ (Unwel-
come) ਅਥਵਾ ਅਕਾਰਬ ਜੈਸਾ ॥

ਇਸ ਸੁਰੀਸ਼ੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਬਿਹੱਦੇ ਭਿੰਨ ਭੇਦਾਂ
ਬਾਬਤ ਜੇ ਹੋਰ ਖੋਜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿੱਤ ਲੋਚੇ ਤਾਂ
ਸਾਈਰਿਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਸਰ ਅਥਵਾ ਇਟਲੀ ਵਾਸੀ
ਲੋਕਾਂ ਤਥਾ ਓਹਨਾਂ ਵਿਆਂ ਗੁਲਾਬੀ ਪਾਣੀ ਵਿਆਂ ਚਸ਼ਮਿਆਂ
ਨੂੰ ਧਜਾਨ ਵਿਚ ਲਿਆਓ, ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਖਾਨਿਆਂ
ਵਿਚ ਚੰਬੋਲੀ ਤੇ ਕਰਣੇ ਦੇ ਢੱਲਾਂ ਦੀ ਮਹਕ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੋ,
ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਤੇ ਮਸਾਲੇ ਵਾਰ ਕਾਹਵਾ ਤਥਾ
ਅਤਰ ਢੁਲੇਲ ਦਾ ਵਰਤਨਾਂ ਤਕੋ; ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ
ਦੇ ਉਤਰੀ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਜਾਂ ਕੈਮਿਸ ਕਟਕਾ ਵਾਸੀਆਂ
ਅਥਵਾ (Samoyed) ਮੰਗੋਲੀਅਨ ਨਸਲਾਂ ਵਿਆਂ
ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰੋ, ਜੇਹੜੇ ਵਿਚਾਰੇ ਹਵਾ ਵਿਆਂ ਕੋੜਿਆਂ
(ਰੁਖੜਾਂ) ਬਕੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਨਾਸਾਂ ਦੱਬੀ ਫਿਰਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ;
ਤੇ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ ਓਹ ਵੱਸਨ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁੱਲ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਤਾਂ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਥਵਾ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ
ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ (Atmosphere)
ਅਥਵਾ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਐਸੇ ਠੰਢੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੰਮ ਹੀ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦੂਜੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ
ਨੌਕ ਅਰਥਾਤ ਨਾਸਾਂ ਅਧਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਸਤੂ ਹਨ, ਜੇ ਇਹ ਨਾਂ

ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਸੀ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਰ ਹੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਨੌਕ ਵਜੋਂ ਉੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਅਪਖਯਾ ਦੌਖਣੀ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬਾਤ ਹੋਰ ਹੈ ਕਿ ਏਹਨਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਧੀ ਦੇ ਲਗਪਗ (Community) ਲੁਕਾਈ ਅਜੇਹੀ ਸਾਰੀਰਿਕ ਤਬਾਹੀ ਤਬਾ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਅਧੀ ਲੁਕਾਈ (Puplic) ਐਡੀ ਬੁਧੀ ਮੱਤਾ (ਸਜਾਣਪ) ਵਿਚ ਵਧ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਕਿ ਹਰਵੇਲੇ ਸੋਚ ਪ੍ਰਾਇ-ਟ ਰਹਣ ਕਾਰਣ ਓਸਨੇ ਅਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਜਬਾ ਜੋਗ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਤਜਾਗ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾਸਿਕਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਸਾਨੂੰ ਧੁਰੇਂ ਹੀ ਐਸੀ ਵਧੀ ਚੜੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਖੱਲੀ ਤਰਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਘਟੀਅਲ ਜੇਹੀ ਚੀਜ਼ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੁੰਘਣੀਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਾਂਸਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਕੇ ਇਸਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਿਤ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਮ ਦੇ। ਕਜ਼ਾਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਕੋਈ ਹੀ ਸੁਰੀਧੀ ਦਾ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਹੈ, ਤੇ ਚਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਵਿੰਡਰ ਦੀ ਸੀਸੀ ਫੜਕੇ ਸਾਰੀ ਹੀ ਫਿੜਕ ਲਵੇ ਪਰ ਲੱਜਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ “ਮੈਨੂੰ ਸੁਰੀਧਿਤ ਪਵਾਰਭਾਂ ਦੇ ਸੁੰਘਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ” ॥

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ
 ਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (special) ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ
 ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਵਿਦਿਤ ਰਹੇ ਕਿ ਸੁਗੰਧੀ ਵਿਚ
 ਦੋ ਭਾਤ ਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਕ ਚੰਗੀ ਤੇ ਇਕ ਮੰਦੀ।
 ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਸਿੰਨਤਾ ਦੇ ਤਰੰਗ ਉਠਾ ਕਰਦੇ
 ਹਨ ਤੇ ਮੰਦੀ ਤੋਂ ਦੁਖਦਾਈ। ਜੀਕੂੰ ਬਾਜੇ ਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਚਾਲ
 ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੇ ਚਿੱਤਾਂ ਪੁਰ ਪੈਂਦੀਆਂ
 ਹਨ ਤੇ ਗਰਮ ਸਰਦ ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਅਸਾਡੇ ਉਪਰ ਗਰਮ ਸਰਦ
 ਅਸਰ ਵਾਪਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ
 ਹਾਲ ਸਮਝੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦੇ ਗੁਣ ਤੜ੍ਹ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਤੇ
 ਅਨੁਭਵਿਓ ਅਵਸਥਾ ਲੋੜੀਏ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੈ ਕਿ
 ਅਸੀਂ ਏਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਗਾਈਏ
 ਤਾਕਿ ਸਾਡੀ ਖੋਜ ਦਾ ਪੂਰਾ ਕੇ ਸਿੱਟਾ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਆ ਸਕੇ।

ਜੇਕਰ (ਇਕੋਰਾਂ) ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਯੂਨਾਨੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇਖਨ ਪੁਰ
 ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬੜੇ ਗਦ ਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਭੀ ਜਰੂਰ ਸੀ
 ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਓਸਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਓਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਤਾਜੇ ਕੇ
 ਦਸ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੈਸਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੀ ਭਾਂਤ ਦਾ ਆਨੰਦੀ
 ਰਸ ਓਨਾਂ ਅਨੁਭਵਿਓ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਰ ਕੇ
 ਤਕ ਮਹਕ ਨੂੰ ਵਿਖਾਰਨ ਵਾਲੇ (Bean-field)
 ਲੋਭੀਏ ਦੋ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਮਹਕ ਅਥਵਾ ਪਹਾੜੀ
 ਉਪਰਲੀ ਥਾੜੀ ਚੱਲੇ ਲਗੇ ਸ਼ਹਦ ਦੇ ਖੱਗੇ ਵੀਆਂ
 ਲਪਟਾਂ ਘਰੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਮਲਾਹ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਬੈਠੇ ਹੀ ਓਸ
 ਆਪਣੀ ਪੇਂਡੂ ਕੁਟੀਆ (ਥੌਪੜੀ) ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬੰਨਾਵਿਓ-

ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਉਹ ਕਦਾਚਿਤ ਭੀ ਤਜਾਗਨਾ ਨਹੀਂ
 ਚਾਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਰੁ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬੁਢੇ ਆਦਮੀ
 ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਬੋਲ ਲਿਤੜੇ ਹੋਏ ਘਾਹ ਦੀ ਭਿੰਨੀ ੨ ਖੁਸ਼ਬੂ ਸੌਂਠ
 ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੇ ਬਾਲਪਣ ਦੇਆਂ ਨਵੇਂ ਕੱਟੇ ਘਾਹ ਪੁਰ
 ਕੋਭੀਆਂ ਖੇਡਨ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਰੰਗ ਰਲੇਆਂ ਵਾਲੀਆਂ
 ਮੌਜਾਂ ਨੂੰ ਜੌਂ ਕੀਆਂ ਤੌਂ ਯਾਦ ਕਰਾਇੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਏਸਤੋਂ
 ਉਲਟ ਭੈੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾਂ [ਦੁਰਗੰਧੀ] ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕੈਸਾ ਬੁਰਾ
 ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰੋਗ ਦਾ ਭਾਰਾ ਖਤਰਾ ਤੇ ਮੌਤ
 ਸੰਬੰਧੀ ਮਹਾਂਨ ਘ੍ਰਿਣਾ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਤ ਤਥਾ ਮਸ਼ਾਨ ਭੁਮੀ ਦਾ
 ਭਰੋਣਾ ਝਾਕਾ ਇਹ ਸਭ (ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ) ਸਾਡੇ ਸਮੀਪ
 ਵਰਤੀ ਹੋ ਭਾਸਦੇ ਹਨ।

ਕਵੀਰਾਜ ਸੈਕਸਪੀਅਰ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ
 ਬੜੀ ਹਫੀ ਤਥਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਓਸਨੇ ਅਪਨੇ
 ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਦਰਪਣ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲ ਉਠਾਕੇ ਤਕੜਾ ਤਾਂ
 ਹਰ ਇਕ ਫਿੰਦੀ ਦਾ ਬਲਕਾ ਉਸ ਵਿਚ ਜੌਂ ਕਾ ਤੌਂ
 ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਤ ਭਿੰਨਾ। ਸੋ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਓਸਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ
 ਬੁੱਤ ਬੰਨਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਓਸਦੇ ਚਿਹਨ ਚੜ੍ਹ ਨੌਕ ਵਿਹੁਨੇ
 ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਏ ਜਿਹ ਕਿ ਮਿਸਰੀਆਂ ਨੇ ਓਸਨੂੰ ਇਕ ਅਜੇਹੀ
 ਅਨੋਖੀ ਨਾਰ ਸਿੰਘਣੀ (Sphinx) ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਰੂਪ
 ਵਿਚ ਪ੍ਰਫਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਚਿਹਰਾ ਮੁਹਰਾ ਤਾਂ
 ਤੁੰਮਤ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ। ਇਕ ਹੋਰ
 ਕਵੀ ਭੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਵੇ
 ਕਰਨਵੇਂ ਪੰਛੀ ਦੀ ਤਸੀਰ ਨੂੰ ਖਿਚਦਾ ਹੋਇਆ ਨਸੀਬਕਾ

ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਮਹੱਤ ਨੂੰ ਐਉਂ ਵਰਸੋਂਦਾ ਹੈ—

“ਸ੍ਰਿਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੇਰੀ ਬਾਂਕੀ ਵਜੋਂਤ ਵਾਲੀ,
ਦੁਲਹੈ ਸਮਾਨ ਭਲਕੀ ਸੋਹੇ ਸਿਰੇ ਪੈ ਤੇਰੇ ।

ਕਾਰੀ ਭਰੀ ਅਨੂਠੀ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਵਰਤੀ ਕਜਾ ਹੈ,
ਕੁਰਬਾਨ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਯਾਰ ਮੇਰੇ” ।

ਪਰ ਕਿਰਛਾਂ ਨੂੰ ਨੂੰਗ ੨ ਕੀੜਨਾਂ ਲਭਨ ਦੀ ਇਸਦੀ,
ਅਦਾ (ਬਾਨ) ਨੂੰ ਤੱਕ ਮੋਈਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਖਿੱਚਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ।
ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਪੁਰ ਮੁੜ ਇਉਂ ਵੱਲਦਾ ਹੈ:—

“ਸਿਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਅਜੇ,
ਨਹੀਂ ਫੌਜ ਦਾ ਸਿਖਣਾ ਬਥ ਕੋਈ ।

ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਅਜੋਕੜੇ ਉਹ ਪੱਠੇ,
ਪਈ ਲੋੜ ਹੋਗਈ ਅਗਾਹਾਂ ਢੋਈ ।

ਲਭਨ ਲਗੇ ਜੌਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਅਪਨਿਆਂ ਨੂੰ,
ਨਾਲੇ ਫਟੋੜਾਂ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਜੋਈ ।

ਨੱਕ ਵਟੋਂਦੇ ਬਿਜਕਦੇ ਅਗੇ ਤੁਰਦੇ,
ਯਕੋ ਤਕਨਾਂ ਫਰਜ ਪੂਰਾਨ ਸੋਈ” ॥

ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਵਾਇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ
ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਵੱਠ ਲਈ ਪੁੱਟੇ ਟੋਏ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੜੋਤੇ ਵਿਚਾਰ
ਕਰੀਏ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬਲ ਤਥਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਰ-
ਬੱਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਪੁਰ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਤਾਂ
ਕੈਸੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੇ ਅਵਸਯ ਭਾਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ [ਸੁਤੇ ਹੀ]
ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਭਾਰ ਓਸ ਬਾਂਤ
ਪੁਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਕ ਹਸਮੁਖ ਪੁਰਖਨੇ ਇਕ ਅਪੁਣੇ

ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਇਕੋਰਾਂ ਕਹੀ ਸੀ—

“ਦੋਸ ਖਾਂ ਦੋਸਤ ! ਕੀਹ ਕੁਝ ਦੇਖਣਾ,

ਫੈਸ਼ਨ ਅਜਬ ਅਦਾਈਂ ਦਾ ?

ਬਸ ਇਕ ਤੂੰਬਾ ਕੰਨ ਟੰਗਾਇਆ,

ਅਤਰ ਅੰਬੀਰ ਲਗਾਈ ਦਾ” ।

ਭਾਂਵੇ ਇਸ ਬਚਨ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਸਰਬੰਧ ਹਾਸੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਚੋੜ ਦੀ ਗੱਲ । ਕੜੋਂਕਿ ਜਿਸ ਤੀਵੀਂ ਜਾਂ ਮਰਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸੁਆਰ ਕੇ ਰਖਣ ਦੀ ਫਿਕਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਹਰਦਮ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੇਗਾ । ਤੇ ‘ਉਦਮ ਵਲਿਦਰ ਦਾ ਨਾਸ’, ਕਹਿੰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਸੋ ਉਦਮ ਪ੍ਰਾਇਣ ਆਦਮੀ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਬਲੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਤੀਵੀਂ ਸੁੰਦਰ । ਉਦਮ ਦੇ ਚਾਰਣ ਕੀਹ ਪੁਰਖ ਤੇ ਕੀਹ ਤੀਵੀਂ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚੁਸਤੀ ਚਲਾਕੀ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚੁਸਤ ਚਲਾਕ ਮਰਦ ਨੂੰ ਹੀ ਬਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰੁ ਐਸੀ ਤ੍ਰਿਮਤ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ । ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਬੀਏਟਰ (ਤਮਾਸ਼ਾ ਘਰ) ਵਿਚ ਸੁਪਨੇ ਵਿਖੇ ਉਠ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਖੇਡ (*somnambulism*) ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਬੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ (*CONSCIENCE STRIKEN*) ਆਤਮਾ ਵਾਲੀ ਅਪ੍ਰਾਧਨ ਤੀਵੀ ਦੇ ਦੁਖ ਨੇ ਦਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਕਲੇਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਛਾ ਭਾਵਾ ਉਛਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪਰਿਯਾਂ ਫੋਰਿਆਂ ੨ ਕੰਮਲ ਤੇ ਨਾਸਕ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਪਗਾਰੇ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਆਤਮਾਂ ਗੰਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮਥਕੇ ਮਹੰਨ

ਦੁਖ ਤਬਾ ਪ੍ਰਭਾਨੀ ਨਾਲ ਤੱਕਦੀ ਹੋਈ ਇਉਂ ਬਲੀ ਸੀ:-

“ਪਾਪੀ ਹੋਏ ਕੀਹ ਦਾਗ ਚਾਹ ਲਾਇਆ ਜੇ,
 ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਚੰਦੀ ਕਰਾ ਸਿੱਟੀ ।
 ਨਿਜ ਹੋਣਿਓ ਲਹੂ ਲਿਬਾੜਿਓ ਓਇ,
 ਥਾਡੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਮੈਂਡਰੀ ਮੱਤ ਛਿੱਟੀ ।
 ਜਿਹੜੀ ਸੁੰਘਦੀ ਸੁਰੀਧੀ ਸਾਂ ਨਾਲ ਥਾਡੇ,
 ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜੇ ਅੱਜ ਕੀਹ ਖੂਨ ਛਿੱਟੀ ।
 ਲੇਖ ਕਰਣੀਆਂ ਅਪਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਿਰੇ,
 ਬੁੜ ਭਰ ਕੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜੇ ਪਾ ਮਿਟੀ ॥੧॥
 ਛੋਟੇ ੨ ਮੈਂ ਪਜਾਰ ਦੀ ਤੁਸਾਂ ਤਾਂਦੀ,
 ਕੋਮਲ ੨ ਹਾਇ ਜਾਣਕੇ ਚੁੰਮ ਦੀ ਸਾਂ ।
 ਭੁਲ ਖਿੜੇ ਜਾਂ ਸੀਸੀ ਗੁਲਾਬ ਸੰਦੀ,
 ਵਿਓਂ ਸਦਾ ਤੁਹਾਡੜੇ ਸੁੰਘ ਵੀ ਸਾਂ ।
 ਹਾਇ ੨ ਵੈਰੀਓ ਵੈਰ ਕੀਹ ਤੁਸਾਂ ਲੀਤਾ,
 ਤੂੰਬੀ ਅਤਰ ਲਈ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਤੂੰਬਦੀ ਸਾਂ ।
 ਹਾਇ ਛੁਟ ਗਏ ਅਤਰ ਤੇ ਤਗਰ ਚੰਦਨ,
 ਸੁੰਘਾਂ ਸੁੰਘ ਮੈਂ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁੰਮਦੀ ਸਾਂ” ॥੨॥
 ਓਹ ਕਾਲ ਦੇ ਵਾਂਞੇ ਗਏ ਪਤੀ ਦੇ ਬਿਰਹੇ ਮੁਠੀ
 ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਵੀਂ ਗੁਲਾਬ ਫੁੱਲ ਦੇ ਸਰਨਾਮੀ ਪਤੀ ਦੀ
 ਚਿਤਵਨੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਬੋਲਦੀ ਹੈ:-
 “ਕੋਹਾ ਅਨੂਠਾ ਰਸ ਹੈ ਭਰਯਾ,
 ਏਸ ਨਾਉਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਣੀ ।

(੧੦੧ ,

ਜਾਦੂ ਹੈ ਜਾਂ ਟੂਨਾ ਅੜੀਏ,
ਅਥਵਾ ਤਿੱਖੀ ਤੀਰ ਅਣੀ।
‘ਆਬ ਭੱਲ’ ਨੇ ਕੋਹਿਆ ਮੈਨੂੰ,
ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚ ਬਰਨਾਟ ਫਿਰੇ ।
ਮਹਕ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁਲ ਸਖੀ ਕਜੋਂ,
ਰਹਿੰਦੀ ਮੈਥੋਂ ਪਛੇ ਪਰੇ ॥ ੧ ॥
ਸੋਹਣਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਨ ਐਸਾ,
ਹੈਗਾ ਕੋਈ ਫੁਲ ਲਲੀ ।
ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਏਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਸਾਰੀ,
ਦਿਸੇ ਚਲੀ ਿ ਕਲੀ ।
ਰਹਾਂ ਨਾਂ ਮੈਂ ਮੈਂ ਵਿਚ “ਨਾਮ” ਰਹੇ,
ਕਾਈ ਹੋਰ ■ ਗੱਲ ਭੁਲੀ। ”
ਡਿਫ਼ ਚੁਫਾਲ ਮੂਰਛਾ ਖਾਧੀ,
ਦੇਵਾਂ ਪਾਲ ਬਪੀਲ ਮਿਲੀ ॥ ੨ ॥

ਇਸ ਵੈਰਾਗਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ
ਦੀ ਉਦਾਰ ਸੂਰਤ ਤਥਾ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਦੀ ਅਪੋਖਨਾ ਏਸ ਦੀ
ਮਿੱਠੀ ੨ ਸੁਰੀਧੀ ਦੀ ਅਧਿਕ ਕਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਖਾਤਰ
ਹੀ ਇਸ ਫੁੱਲ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ
ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਕ ਭਰੇ ਫੁੱਲ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਪਸਾਰੇ
ਪ੍ਰਾਣ ਪਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਾਸਾਂ ਬਾਣੀਂ ਅੰਦਰ
ਗਈ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨੇ ਕੈਸਾ ਅਜਬ ਪ੍ਰਭਾਵ ਓਸਦੇ ਚਿੱਤ ਪੁਰ
ਪਾਇਆ, ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਅੰਧਾਲੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਧੜਕਦੇ
ਜਿਕਰੇ ਵਾਲੀ ਓਹ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਬਣੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕ

ਪਈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਕਾਸ ਖੁੱਲੀ ਤਾਂ ਪਰਵਾਰੋਂ ਮੁੜੇ
ਚੋਗੀ ਤਾਂ ਮੁੜ ਉਠਕੇ ਬੋਲੀ।

ਬਚਨ ਤਾਂ ਓਸਦਾ ਸਾਰਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਪਸ਼ੂਨ ਦੇ ਲੋਕ ਹੋ
ਤਾਂਕਿ ਜਿਸ ਰਸ ਨੂੰ ਓਸਨੇ ਅਨਭਉ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਸਦੇ ਕੁਝ
ਅਸਰ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਰੁਝ ਜਾਣੀ ਹੋ ਸਕੋ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ
ਇਹ ਗੱਲ ਅੰਦਰ ਰਖਕੇ ਕਿ ਜਦ ਓਸਨੇ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਤੀ
ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਗਹਿਰਾ ਬੁੱਤ ਬੰਨਨ ਵਿੱਚ ਐਤਾ ਕਮਾਲ ਕਰ
ਦਿਖਾਇਆ। ਜੇਕਰ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਹੀ ਓਹ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਕੈਦੋਂ
ਇਸਨੂੰ ਛੁਡੋਨ ਖਾਤਰ ਸਨਮੁਖ ਆਨ ਖੜੋਂਦਾ ਤਾਂ ਐਸੀ
ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਜਾਗਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਓਹ ਕੀਕਨ
ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਵਢਾਉਂਦੀ—ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਪੁਰ ਹੋਕਾ
ਭਰਦੀ ਹੋਈ ਓਹ ਐਉਂ ਤੁਝਕੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ।

“ਗੰਦੀ ਪੈਣ ਭਰੀ ਜਿਸ ਅੰਦਰ,
ਮੂਲ ਨਰੋਈ ਨਾਂ ਆਵੇ।
ਘੱਤ ਅਜੇਹੇ ਭੋਰੇ ਦੇ ਵਿਚ,
ਜਾਲਮ ਬਿਰਹੋਂ ਸਤਾਵੇ।
ਸੰਘੀ ਘੁੱਟ ਕੁਠਨਾਂ ਚਾਹੇ,
ਰਹਮ ਰਵਾਲ ਨ ਖਾਵੇ।
ਪਿਯ ਪਿਆਰਾ ਕਦ ਆਵੇ ?
ਇਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਵੇ।
ਕਚਨੀਂਦੇ ਜਾਏ ਜੌਂ ਕੀਹਮੈਂ,
ਜਾਕ ਉਠੀ ਹਾਂ ਛੋਈ ?

(੧੦੩)

ਪ੍ਰਿਤਿਤ (ਦੁਰਭੀਧੀ) ਕੋਹੀ ਆ ਆ,
 ਨਾਸ ਸੁਰੀਧ ਵੇਵੇਤੀ ।
 ਜਿਗਰਾ ਫਟੇ ਚਿਰਾਏ ਕਾਲਜਾ,
 ਚੀਕੂੰ ਚੀਕੂੰ ਕਰਦਾ ।
 ਜੀਕੂੰ ਔੜ ਲਗੀ ਧਰ ਸੁੱਕੀ,
 ਪਰ ਕੋਈ ਪੈਰਾਂ ਧਰਦਾ ।
 ਸੁਣ ੨ ਚੀਕਾਂ ਰਿੱਤ ਦੁਖੀ ਦੀਆਂ,
 ਲੋਕੀ ਹੋਣ ਬਉਰਾਣੇ ।
 ਹਾਇ ! ਜਾਗ ! ਕਰੋ ਆਵੇ ਨੇੜੇ,
 ਮੇਰੀ ਮੱਤ ਰੰਵਾਣੇ ॥ ”

ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ ਦੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚੋਂ ਇਸੇ ਹੀ ਪੱਖ ਦੀ ਪੁਸ਼ੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਦੋ ਉਦਾਹਰਣ ਹੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ—ਇਕ ਤਾਂ ਲੀਅਰ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦਾ ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋਏ ਓਸਨੇ ਕਾਮਕਲਾ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਅਪਣੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਗੰਢੇ ਬੋਗ [HAT EFUL CURRENT] ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਖਾਤਰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਬਲ ਲੋੜ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ “ਹੇ ਭਲੇ ਕੰਮਪਉਂਡਰ ਮੇਨੂੰ ਔਸ ਭਰ [ਕੁਝ] ਕਸਤੂਰੀ [ਵਰੀਰਾ] ਦੇਹ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ [IMAGINATION] ਸੁਖ ਦਾਦੀ ਬਨਜਾਣ” ।

ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਦਾਹਰਣ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੀ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਜੋ “ਭਾਰੁਵੀਂ ਰਾਤ” ਨਾਮੇ ਸਿਰ ਲੇਖਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਭਰੂੜ ਨੇ ਬਾਜਾ ਸੁਣਾਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ:—

(੧੦੪)

“ਓਹੀ ਗੀਤ ਮੁੜ ੨ ਕੇ (ਗਾਓ),
 ਘਾਇਲ ਕਰਣ ਵਲਾ ਇਹ।
 ਕੰਨ ਸਿਰੇ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਹਾਰਾ,
 ਪਸਾਰਾ ਲਗਨ ਵਾਲਾ ਇਹ।
 ਪੈਣ ਸੁਰੀਧ ਲਿਆ ਬਿਬਰਾਵੇ,
 ਇਸ਼ਕ ਪੈਚ ਦੀ ਦੱਖਣ ਵਾਰੇ।
 ਨਾਰ ਵਿਮਾਗ ਦਏ ਇਹ ਤੀਕੂੰ,
 (ਤਾਂਤੇ ਮੁੜ ੨ ਦੇਹੀ ਗਾਓ)” ॥

ਇਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਲਸਫਾਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਾਸਿਕਾ ਤਥਾ ਕੰਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਦਾ ਇਕੋ ਲੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਚੇ ਹੋਣਾ ਸਹੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਬਾਜੇ ਦੀ ਬੁਨੀ ਤੱਥਾ ਸੁਰੀਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਧੇ ਵਖੀ ਭੀ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਅੰਤਰੀਵ (LINK) ਲੜੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸ਼ਬਦ [SOUND] ਤਥਾ ਸੁਰੀਧ (SMELL) ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਦੋਹਰੀ ਤਰਾਂ ਵੀ ਹੈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨ ਵਿਚ ਕਵੀਰਾਜ ਨੇ ਸ਼ਬਦ-ਗ੍ਰਾਹੀ ਕੰਨ ਤਥਾ ਗੰਧ-ਗ੍ਰਾਹੀ ਨਾਸਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲੀ ਪੈਣ ਦੇ ਵਾਰੇ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਕੀਹ ਉਸਨੇ ਤੇ ਕੀਹ ਦੂਸਰੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਅਥਵਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪ ਤਥਾ ਸੁਰੀਧੀ ਵਿਸਥਾਰ (EMISSION OF FRAGRANCE) ਨੂੰ ਪਹਲੂ ਬਪ-ਹਲੂ [SIDE BY SIDE] ਰਖਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦਿਆਂ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ

ਹੀ ਫੁੱਲ ਦੀ ਬਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਸਾਂਸ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ ਅਰੁ ਸਾਂਸ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਕਜੌਂਕਿ ਸਾਂਸ ਦੀ ਟੱਕਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ : ਇਹ ਗੱਲ ਬੇਕਨ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਸੀ ਕਜੌਂਕਿ ਜਦੋਂ ਓਸਨੇ “ਐਫ਼ ਗਾਬਰੁ-ਨਜ਼” ਨਾਮੀ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਓਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ “ਹਵਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਸ ਬਾਢੀ ਹੀ ਮਿੱਠੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸੰਗੀਤਕ ਤਤਾਲ ਦੀ ਨਜ਼ਾਈਂ ਲਹਰਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ”:-

ਇਸ ਕਥਨ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਲਪਟਾਂ ਸੁਰੀਧੀ ਦੀਆਂ ਪਸਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸਹਜ ਭਾਵੀ (FREE GROWING) ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਗੋਣ ਹਾਰੀ ਪਿੰਜਰਜੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਬੁਲਬੁਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਕੇ ਦੇਖਾਂ ਵੇਹਾਂ ਦੀ (ਸ਼ਬਦ ਤਜ਼ਾ ਸੁਰੀਧ ਦੀ) ਤੁਲਨਾ ਦਿਖਾਲੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਭਾਵ ਪੁਰ ਜੇ ਉਕੁ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਲਟੀਏ ਤਾਂ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਨੇ ਸੁੰਦ ਇਸਝੀਆਂ ਦੇ ਨਰੋਏ ਦਮ (HEALTHFULL BREATH) ਨੂੰ ਸੁਰੀਧਿਤ ਪੈਣ ਸਮਾਨ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਣਾ ਪਸਿੰਦ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਕਜੌਂਕਿ ਸਾਂਸ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਵਾਯਵੀ (ਹਵਾਈ) ਬੋਗ (ARIAL WAVE) ਤਜ਼ਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਿਧੀ ਵਿਖੇ ਸੁਭਾ ਵਿਖੀ ਹੀ ਤੁਲਨਾਂ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਸਿਪੰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ (VOCAL LIFE) ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਬਨ ਇਹ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਲਗ ਪਗ ਬਟ ਹੀ ਆਨ ਵਾਪਰਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਜਾ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਿਪੂਰਿਤ (FRAUGHT) ਵਜਾ ਵਿਭੋਂ ਸੁਰੀਧਿਤ ਦਮ ਦੇ

ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੋ ਭਾਸਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਬਦ ਤਥਾ ਸੁਰੀਧੀਏ
ਸਮਕਾਲ ਉਤਪੱਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਵਾਸਤੇ ਨੂੰ
ਸਮਝੋਨ ਖਾਤਰ ਸ਼ਬਦ ਅਜੇਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ
ਹੋਵੇਗਾ, ਜੈਸਾਕਿ ਨਿਮਿਨ ਲਿਖਿਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਾਕ ਹੈ। ਜਿਸ
ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਖ ਅਪਣੀ ਪਸਾਰ ਪਾਤ੍ਰਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ
ਸੱਤੀ ਪਈ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰਦੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗਦਗਦ ਹੋਇਆ
ਐਉਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ:-

“ਘਰ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮਹਕ ਰਿਹਾ ਹੈ,

ਪਸਾਰੀ ਕੇਰੇ ਸਾਸ ਸਿਉ” ॥

ਕਵੀਰਾਜ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬੜਾ ਮਨੋ-
ਹਰ ਬਚਨ ਮੈਂ ਅਕੇ ਦੱਸਾਂਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਓਸਨੇ ਬੜੀ ਉਤ-
ਮਤਾ ਨਾਲ ਅੱਖ, ਨਾਸਾਂ ਤਥਾ ਕੰਨ ਨੂੰ ਇਕ ਤਾਰ ਤਣਿਆ
ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਐਉਂ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਜੀਵੰਤ ਤਿ ਬਾਜਾ
ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਾਜ ਬਾਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਾਰੇ ਵਾਰੀ ਸੁਰਾਂ ਅਲਾਪਦੇ
ਹਨ ਅਰ ਓੜਕ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਨਕੇ ਬਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬੜਾ ਅਨੂਠਾ ਰੰਗ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਖਿੜਿਆ
ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਢੇਰ ਸੁਰੀਧੀ ਵੀ ਮਹਕਾਰ ਅਰੁ ਮੁੜ ਸਬਦ
ਵੀ ਧੁਨੀ ਅਤੇ ਉਪੰਤ ਮੁੜਕੇ ਰੰਗ ਬਾਣੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਬਦ
ਤਥਾ ਸੁਰੀਧ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਖਾ ਅਧਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:-

“ਗੰਘਨ ਹਾਰੀ ਵਿਸ਼ਕ ਪੇਚਾਂ ਨੀ,

ਜਾਹ ਵਿੱਟੇ ਮੂੰਹ ਤੇਰੇ ।

ਮਿੱਠੀ ਥੋਥ ! ਚੁੰਗਾਈ ਕਿਥੋਂ,

(ਦੱਸ ਸਾਮਨੇ ਮੇਰੇ) ?

(੧੦੭)

ਮਿਠੀ ਮਿਠੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਚੁਰਾਏ,
ਪਯਾਰੀ ਕੇਰੇ ਦਮ ਤੋਂ ।
ਪੇਂਦੀ ਹੈ ਤੂੰ ਫਬ ਫਬ ਕੀਕੂੰ,
(ਨਿੱਡਰ ਹੋਕੇ) ਨਾਮ ਤੋਂ ।
ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਫਸਾਵਨ ਖਾਤਰ,
ਭਲੂ ਕੂਲੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ।
ਚਿੱਟਾ ਵਾਗ ਤੇਰੇ ਜੋ ਹੈ-ਉਸ,
ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਕਸੌਤੇ ।
ਪਯਾਰੀ ਮੇਰੀ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਘੰਦਰ,
ਫਿੱਕਾ ਪਨ ਵਰਤਾਇਆ ।
ਤਾਣ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਜੀਕੂੰ ਲੋਹੂ,
ਪਾਣੀ ਰੰਗ ਵਟਾਇਆ ॥ ੨ ॥
ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਖਾਤਰ ਪਯਾਰੀ,
ਬੂਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਲਿੱਲੀ !
ਸੋਇਆ ਕੋਮਲ ਵਾਲ ਖਿਚ ਲਏ,
ਕਰੀ ਬਡੀ ਅਟਖਿੱਲੀ ।
ਕੰਭਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਹਿਮ ਖੜੋਤਾ,
ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਵਿਚਾਰਾ ।
ਮਾਲ ਵੰਞਾਮ ਮਲਨ ਹੱਥ ਸਾਰੇ,
ਚੌਲੇ ਮੂਲ ਨ ਚਾਰਾ ॥ ੩ ॥
ਗੱਲੁ ਗੁਲਾਬੀ ਕੁਆਰੀ ਵਾਕੂੰ,
ਸ਼ਰਮ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮੀਲੀ ।
ਇਕ ਨਾਲ ਤੈ ਦੁਈ ਨਿਰਾਸਾ,

[੧੦੮]

ਸਾਥ ਸੁਪੇਵੀ (ਪੀਲੀ) ।
ਨਾਂ ਚਿੱਟੀ ਤੇ ਲਾਲ, ਤੀਸਰੀ,
ਦੋਨੋਂ ਟੰਗ ਨਸਾਏ ।
ਮਾਲ ਧੜੇ ਦਾ ਦਮ ਪਜਾਰੀ ਦਾ,
ਉਪਰ ਮਿਲਜਾ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥
ਸ਼ਰਮ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨਸ ਗਈ,
ਜਾਂ ਮਥਲ ਅਨੋਖਾ ਮਿਲਿਆ ।
ਆਫਰ ਤੁਰੀ ਹੋਕਾਰਨ ਹੋਈਓਂ,
ਕੀਹ ਹੋਇਆ ਦਿਲ ਖਿਲਿਆ ।
ਇਸ਼ਕ ਪੇਚਾਂ ਕਰ ਮਾਨ ਨ ਐਰਾ,
ਵਧ ੨ ਪੈਂਨੀਂ ਹੈਂ ਅਗੇ ।
ਚੋਰੀ ਸੰਦਾ ਬਦਲਾ ਬਣਕੇ,
ਪ੍ਰੀਨ ਖਾਣ ਨੂੰ ਲਗੇ ॥ ੫ ॥
ਖਾ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਤੈਨੂੰ,
ਬੋਥਾ ਚਾਹ ਬਲਾਊ ।
ਥਾਂ ਨ ਬਿੱਤਾ ਰਹਿਣ ਦਿਊ,
ਸਿਰ ਚਿੜਕ ਅਲਖ ਮੁਕਾਊ ।
ਭਿੱਠੇ ਢੁੱਲ ਬੜੇ ਮੈਂ ਜਗ ਵਿੱਚ,
ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਤਕੜਾ ।
ਮੇਰੀ ਪਜਾਰੀ ਕੇਰੀ ਚੋਰੀ,
ਭਰਦੇ ਸੇ ਨਹੀਂ ਥਕੜਾ ॥ ੬ ॥
ਸਿਲੀ ੨ ਸਭਿਰੰਧ ਭੁਰਾਈ,
ਨਯੇ ਫੰਗ ਭਰੀਲਾ ।

ਇਉਂ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਨਗ ਸੋਹਣਾ,

ਬਣ ਮੁਢ ਚੁਭਵਾ ਤੀਲਾ ॥ ” ॥ ੭ ॥

ਯਹੂਦੀ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਤਥਾ ਧਾਰਮਿਕ ਛਾਵਾਂ ਪੁਰ ਲੇਖ
ਲਿਖਨ ਹਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਤਥਾ ਸੁਰੀਧ ਦਾ ਇਕ
ਸਰੂਪੀ ਮੇਲ ਹੈ ਅਰ ਏਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਓਨਾਂ ਨੇ ਅਪਣੀਆਂ
ਚਚਨਾਂ ਤਥਾ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ
ਆੜੋਂ ਪਰਬਾਹਰੇ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਜੋਵਭੋਦਲੇਰ ਸੁਭਾਵਦੇਸਰਬ
ਅੰਗੀਏ (**Ethic Writers**) ਲੇਖਕ ਹਨ,
ਉਹ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਤਥਾ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਬੋਧਰੀ ਨਹੀਂ
ਕਰ ਸਕਦੇ । ਪਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ੨ ਤਰਾਂ ਓਨਾਂ ਨਾਲ
ਹਮਦਰਦੀ ਪਾਲਨਾ (ਸਮ ਖਜਾਲੀ ਵਰਤਨਾ) ਹੈ ਹੀ
ਔਖੀ ਗੱਲ । ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ
ਪੂਰਬ ਕਾਲ ਵਿਖੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜ ਕੱਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ
ਬੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ੀਲ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ-
ਣ ਹਾਰੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਯਹੂਦੀ ਲੋਗ ਸੁਭਾਵ ਭੂਤ
ਤੇ ਹੀ ਧੁੱਲੇਣ ਹਾਰੀ ਸੁਰੀਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਬਨਾਂ ਰੂਪ ਸਮਝਿਆ
ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ
ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੂਜਾ ਦੀ ਥਾਂ (**The altar**) ਤੋਂ ਇਸਵਾ
ਧੂਆਂ ਉਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਮਹੀਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਧੁਨੀ
ਦੇ ਰਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਅਪਣੀਆਂ ਅਪ੍ਰਾਧਾਂ ਦਾ ਰੂਪਰਾਪੀ
ਵਿਚ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਫੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ
ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਧੂੰਏਂ ਦੀ ਫਾਹੀਂ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਦਰਬਾਰ
ਵਿਚ ਪੁਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਹੈ ਇਸ ਰਸਤੇ, ਮਹਾਂਨ ਅੰਨਿਆਂ

ਤਥਾ ਬੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਰਬ ਸਮੁਦਾਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਦੇ ਅਤ੍ਰਿ-
ਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਣ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਕਸ਼ਾ-
ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਕਿ ਅਜਕੱਲ ਦੀ ਅਸਾਭੀ ਨਿਰਰੀਧ
(**Incenseless**) ਪੂਜਾ ਤੇ ਕਦਾਚਿਤ ਆਸ ਨਹੀਂ
ਹੋ ਸਕਦੀ ॥

ਇਸਤੋਂ ਵਧਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਮੰਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀਤ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਬਦ ਤਥਾ ਸੁਰੀਧੀ ਨੂੰ
ਇਕ ਸਮਾਨ (**Identified**) ਮੰਨਣਾ ਜੁਗਤੀ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ, ਕਜੌਂਕਿ ਹਛੀ ਤਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਬਾਅਜ਼ੀਆਂ ੨ (ਕਈਆਂ) ਸੁਰੀਧੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਰਬ ਦੇਸੀ
ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਦੇ ਐਨ ਤੁੱਲ ਬਾਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਾਜ਼ੀਆਂ (ਕਈ)
ਐਸੀਆਂ ਜੋ ਅਪ੍ਰਵਾਣ ਹਨ ਤੇ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਘਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਕਬੂਲੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਐਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਭੀ ਮੰਨੀਆਂ
ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ ਕਾਫਰ । ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਪਹਿਲੀ
ਦਲੀਲ ਦੀ ਸਿਧੀ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਰਮਾਣ ਪਰੋਤਖ ਹੈ
ਕਿ ਜਦ ਹਜ਼ਰਤ ਨੂਹ ਨੇ ਸੁਰੀਧ ਧੁਖਾਈ ਅਰਥਾਤ
(**Burnt Offering**) ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ
ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਬਚਨ ਹੈ “ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ
ਮਨੋਹਰ ਸੁਰੀਧੀ ਨੂੰ ਸੁੰਘਣਾ” ॥ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਰਾਹ (**Korah**)
ਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ (**Rebellian**) ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਲੋਕ
ਆਪੇ ਵਿਚ ਕਾਨਾਫੂਸੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੂਸਾ ਸਾਈ
ਦੀ ਆਗਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਾਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਧੂਪਦਾਨ (**Cens**

er) ਵਿਚ ਅੱਗ ਪਾਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੁਰੀਧੀਆਂ ਵਾਲਾ ਧੂਪ ਧੁਖਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਸੇ ਬਿਧੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁ ਸਿਰ ਕਰ ਬਿਠਾਇਆ । ਕਿੰਗ ਡੇਵਿਡ ਨੇ ਐਸੀ ਸੁਰੀਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਮਈ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਐਡੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਅਨਭਉ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਓਸਨੇ ਇਸਦੀ ਬਾਬਤ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਏਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧਕੇ ਸਚਿਆਈ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਦੀ ਚਿੰਨ ਮਾਤ੍ਰ । ਜਿਹਾ ਕਿ ੬:- “ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਸੁਰੀਧੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਹਜ਼ੂਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੋਵੇ” । ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਇਕ ਪੈਰੀਬਰ ਨੇ ਓਸ ਚਿਰਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿ (Gentiles) ਯਹੂਦੀ-ਤੋਂ ਦੂਜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਣੀ ਪ੍ਰਵਾਣ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਤਦੋਂ ਧੂਪ ਅਧਿਕ ਸੁਰੀਧੀਆਂ ਦਾ ਧੁੱਖੋਨਾਂ ਮਜ਼ਹਬੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ਕ ਅੰਗ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਬਾਬਤ ਉਦਾਹਰਣ ਤਦ ਦੇ ਭੀ ਐਸੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਸਾਧਨ (ਧੂਪ ਧੁਖਾਨਾ) ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਦੀ ਸਾਮਰਤਥ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਛੂਤ ਇਕ ਸਾਰ (ਹਮ ਪਾਇਆ) ਵਸਤੂ ਹੈ । ਇਸੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਸਾਖਜਾਤ ਈਸ਼ਰੀ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ “ਹਰ ਟਿਕਾਣੇ ਜੋ ਸੁਰੀਧੀ ਮੇਰੇ ਠਾਮ ਪਰ ਅਰਪਣ ਹੋਵੇਗੀ” ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੀ ਅਰਥ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਜਦ ਗੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਰਖਾਸੀ ਵਰਤੀਯਾ ਭੀ ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਮੰਗਲ ਸੁਭਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਓਸ

ਪਰਾਣੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿਖੇ ਇਵੇ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਰਖਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਵੱਟ ਹੀ ਲੋਪ ਹੋਗਿਆ ਪਰ ਇਸਤੇ ਭੀ ਜਾਨ (John) ਨਾਮੀ ਸੰਤ ਨੇ ਸੁਰਗੀ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸਤੇ ਇਹ ਭਾਵ ਨਿਕਾਲਿਆ ਹੈ ॥

“ਪਹਿਲ ਪਹਿਲੇ ਜਦ ਸੱਤ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇ (Seven angels) ਅਪਣੇ ੨ ਬਾਜੇ (ਨਗਾਰੇ) ਬਜਾਏ ਤਾਂ” ਇਕ ਹੋਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁਨਹਰੀ ਪੂਪਦਾਨ ਸੀ ਆਨਕੇ, ਤਖਤ ਵੇ ਸਨਮੁਖ ਸੁਨਹਰੀ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ (Golden altar) ਪੂਰ ਸਮੂਹ ਸੇਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਧੁਖਾਇਆ। ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਨਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਪੂਪ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਉਕ੍ਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ (ASCENDED UP BEFORE GOD) ਇਥੇ ਅਸਾਨੂੰ ਭਗਵੰਤ ਦੀ ਸਰਬਦੇਸੀ ਪੂਜਾ (Homage) ਸੰਬੰਧੀ ਪਰਮ ਉਤਮ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਨੁਕਤਾ ਹੋਬ ਔਂਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੁਗੰਧੀ” ਦੇ ਉਏ ਨਾਲ ਉਠਕੇ ਸਮੂਹ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਨਤੀਆਂ ਮਾਨੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਤ ਤਥਾ ਅਵ੍ਰਿਸ਼ਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋਕੇ ਉਸ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਨ ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾਲੂਤਾ ਨਮਿਤ ਫਰੇਜਾਦ ਕਰ ਚਹੀਆਂ ਹਨ; ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਏ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਾਨ ਹਵਾਸ਼ ਤਥਾ ਲੋਚਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਰ ਅਵ੍ਰਿਸ਼ਤਮਾਨ ਸੁਗੰਧੀ ਤਥਾ ਕੀਨੀ ਦੀ ਫੀਮ ਭੇ ਧਾਰ ਅਵਾਜ਼ ਦੀ ਧੁਨੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਬਾਰ-ਇਕ ਭਾਵ ਨਾਲ ਉਸ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ-

ਦੀਆਂ ਹਨ ॥

ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਫਿਰਾਰ ਮੁਜਬ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਣ ਕਲਪਨਾਂ ਦੀ ਗੰਥ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਬੰਨ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਰੀਧ ਧੂਮ ਵਾਲੇ ਧੂਪਾਂ ਤੋਂ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲਾਭ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਕੋਟੀ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਅਧਰਮ (Unlawful) ਰੂਪ ਹਨ, ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਕੋਈ ਪਾਰਬਨਾਂ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਚਨਾਂ ਦੇ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸਦੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧਿਤ ਧੂਪਾਂ ਭੀ ਕੜੇ ਨਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਬਦਾਇਤ ਭੀ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਅਰ ਇਥੇ ਹੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਆਗਾਹੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਨਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ੇਸਟ ਭਾਵੀ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀਆਂ ਸੁਗੰਧਿਤ ਭੋਟਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਘ੍ਰਿਣਿਤ ਰੂਪ (Abomination) ਰਾਪ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਏਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਸਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰ-ਰੀਧ ਧੂਮ ਅਥਵਾ ਖ਼ਸਬੂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧੂਪ ਪੁਆਨਾ ਬੁਖਿਤ ਰੂਪ ਪੁਆਨਾ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਧਿਕ ਨਿਖਿਲ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕਠਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭੀ ਅੱਟ ਗੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ (Altar)

ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਾਖਜਾਤ ਭਗਵੰਤ ਦੀ ਆਗਾਜਾ ਹੀ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰੀ ਤਕੜਾਈ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਰ ਜਿਥੇ ਹੋਵੇ ਅੰਗੀ-ਕਾਰਣੀ ਤਥਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ (ਬੰਦਗੀ **Prayer**) ਦਾ ਉਦਾਰ ਉਤਰ ਸੁੰਨੀ ਭਗਵੰਤ ਦੇ, ਸੁਰੰਧਿਤ ਦੁੱਬ ਦੇ, ਰਸ ਲੈਣ (ਸੰਘਨ) ਪੁਰ ਨਿਰਭਰ ਦਸਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਉਥੇ ਸਤ-ਕਾਰ ਹੀਣ (**Dishonored**) ਤਥਾ ਮਖੋਲ ਬਾਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਿਰ ਧੂਪ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਉਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਮਹਾਂਨ ਵਿਰੁਧ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਧੂਪ ਦਾਨ ਤਥਾ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ ਪੁਰ ਪੁਖਾ-ਦੀਆਂ ਸੁਰੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਭਾਂਤ ਦੀ ਧੂਪ ਦਾ ਧੁੰਆਂ ਉਠੇ॥

ਮੇਰੇ ਖਜਾਲ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਅਚਨਚੇਤ ਯਾ ਸਾਧਾਰਣ ਵਤੀਰੇ ਮੁਜਬ ਧੂਪ ਵਿਚ (ਬਿਨ ਵਿਚਾਰਨਾ) ਹੋਈ ਭੈੜੀ ਵਸਤੂ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਖਾਈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੁਰੰਧਤ ਧੁੰਦੇ ਦੀ ਬਜਾਇ ਜੋ ਦੁਖਿਤ ਹਵਾ ਉਠੇ ਫੈਲੇਗੀ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵ (ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ) ਕਰਨ ਹਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਲੇਜਿਆਂ ਪੁਰ ਐਸਾ ਧਬੋਕ ਵਜੇਗਾ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਅਸੀਰ ਬਾਦ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਮਹੰਤ (**Priest**) ਨੇ ਉਲਟਾ ਸ਼ਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਜਾਲ ਭਵਿੱਖਤ ਸੂਚਕ ਉਦਾਹਰਣਾਂ (**Ominous References**) ਵਿਚ ਏਸਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਖਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਮਈ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਗੜ ਬੜ ਵਿਚ ਯਾ ਚੋਣ ਬਾਹਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੰਡਲ ਕੇ ਰਹੇ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਬਿਮਿਤੀ

ਵਿਖੇ ਕੁਛ ਉਲ ਜਟੂਲ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਕੁਝ ਨਾਂ ਧਸ ਸਕੇ ।
 ਵੈਰੀ ਕ੍ਰੋਧੀ (**Divine Wrath**) ਦਾ ਫਲ ਰੂਪ
 ਦੋਸ਼ਕੀ ਅੱਗ ਦਾ ਪ੍ਰੀਆਂ ਆਦਿ ਨੀਉਟੋਸਟੇਮੈਂਟ ਦੀ ਅੰਤਲੀ
Apocalypse) ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਵੇਰਾਂ ਵਰਨਣ
 ਕੀਤੇ ਵਿਸ਼ਟ ਅੰਨ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਇ ਕੇਵਲ ਦੇਹੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਗੰਧਕ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਬੱਟ ਹੀ ਉਤਜਾਣ
 ਵਾਲਾ ਮਾਦਾ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾੜਨ ਹਾਰਿਆਂ ਤੇ
 ਭੜਕ ਉਠਨ ਵਾਲਿਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੀਆਂ ਜਿਭਾਕੂ ਪ੍ਰਿਣਾ
 ਪੈਦਾ ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਭਾ ਹੀ ਇਹ ਸਤਜਾਨਾਸੀ ਭੀ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਭਾਂਤ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ
 ਜੇ ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ
 ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਭੈੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ
 ਵਾਲਾ ਦੁਖ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸਪਸ਼ਟ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਰੋਸ਼-
 ਨੀ ਪਾਵਨ ਦਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਜਾਣਿਆਂ ਨੇ ਜਤਨ ਨਹੀਂ
 ਕੀਤਾ । ਅਰ ਮੈਂ ਛੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਓਸ ਦੇ ਵਰਨਣ ਕਰਣ ਦੀ
 ਲੋੜ ਨਾਂ ਸਮਝਕੇ ਓਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰਾਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਤੇ ਮੁਕਦੀ
 ਗੱਲ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਠਰਕੇ ਸਰਬ
 ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਹਿਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਤਥਾ ਅਧਿਕ
 ਪ੍ਰਭਾਵ ਛਾਲੀ (ਅਸਰਵਾਰ) ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਪੁਰ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿਣ
 ਤੇ ਕੇਵਲ ਸੰਕੋਚ ਰਖਣਾ ਹੈ ਜਿਥੜੇ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ
 ਸੁਰੰਧੀ ਸੇਵਨ ਵੱਲ ਅਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੇਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਸਥਤਾ,
 ਸੁਖ-ਤਥਾ ਆਨੰਦੀ ਜੀਵਨ ਇਸਥਿਰ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਅੰਸੀਆਂ
 ਰੂਪਾਂ ਵਲੋਂ ਅਸਾਨੂੰ ਉਹ ਪੈਦੇ ਹੋਨ ਸਿਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੋਵੇ

ਦੁਖ ਤੱਥਾਂ ਮਿੱਤ ਹੋਵੇ ॥

ਲੈਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਨੌਕ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਾਸੀ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਦਾਰ ਹੋਵਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਵ ਭੀ ਠੰਢਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਗੰਧ ਦੁਬਯ ਕੋਈ ਐਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਤਦ ਭੀ ਅਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ (ਦੁਬਯਾਂ) ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਾਹੀ (MORE SENSITIVE) ਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਪਾਲਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਹਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਧ ਦੁਬਯਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸੁਖ ਤਬਾਦੁਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਭੀ ਚੇਤੇ ਰਖਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਈ-ਬਲ ਸੁਜੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਜੇਤ ਐਸਿਆਂ ਬੇਅੰਤ ਉਘੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ੨ ਕੇ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਜਣ ਪੁਰਖਾਂ ਤਬਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸੁਰੰਧਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਤਬਾ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੁਰੰਧਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਜਣ ਤਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮਝਾਂ ਦਿਆ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤਬਾ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਡੀ ਖਾਤਰ ਸਨ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਾਨਿਆਂ ਲਈ ਸਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੰਗੀਤੀਆਂ ਤਬਾ ਪਹਿਲੇ ਭੀਟੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਲੰਕਾਰੀ ਚਿੰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ॥ SYMBOLS

ਅਰਪਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਅਸਾਨੂੰ ਸਾਖਰਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਦਰਗਾਹੇ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਦੀਵਕਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ, ਪਰਾਇਆਂ, ਤੇ ਭਿੰਨ ੨ ਜਥਾਨਾਂ ਬੋਲਨ ਹਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਢਰਯਾਦਾਂ (ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ) ਪੁਚਾਨੇ ਹਾਰੇ (REPRESENTATIVE) ਅਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਮੁਖੀਏ ਉਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਵਾਕਥ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰਬਾਬ ਤੇ ਦੂਏ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੁਨਹਰੀ ਪਾਤ੍ਰ ਫੜ ਲੈਣ ਤਾਂ ਅਨੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦਰਜਾ ਉਨਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਭੀ ਮਹਾਂਨ ਹਿਤਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋਣ।

(੪) ਰਸਨਾਂ

ਸ਼ਾਦ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਇ ਵਾਚੀ (SYNONYMOUS) ਅਰਥਾਤ ਸਮਝਾਵ ਬੋਧਕ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਾਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੇਠ ਤੇ ਨਾਸਾਂ ਨਾਲ ਇਤਨਾਂ ਵਾਸਤਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿ ਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਸਰੀਰ ਵਿਆਂ ਏਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸਵਾਦ ਪਰਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਸੂਡਮ ਸ਼ਿਤ ਨਾੜੀਆਂ (NERVES) ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਭਾਗੀ ਦਿਮਾਗ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਿ ਖੋਖ ਡਬਾ ਕੰਨ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ। ਰਸਨਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀ ਡਬਾ ਰਸ ਕੁਚੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਖੀ (ORGAN) ਇੰਦ੍ਰ ਅਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ

ਨਸਾਂ (NERVES) ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪੂਰਜਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਨੀਂ ਉਹ ਖਣ ਰਸਾਂ ਦਾ ਸਵਾਦ, ਰਸ ਲਜਤ ਅਥਵਾ ਮਜ਼ਾ ਚੁੱਖਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਰਸਨਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਾਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਵਾਭੀ ਮੋਟੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ (REPRESENTATIVE) ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੈ ਜੋ ਅਸਾਡੇ ਹਰੀਂ ਭੇੜੇ ਸਲੂਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ੨ ਹੈ ਅਖੀਆਂ, ਕੰਨ ਤਥਾ ਨੱਕ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਸਿਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਥਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਏਨ ਵਾਸਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਘੋਸ਼ ਕੀਤੀਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਕਿੰਤੂ ਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਹੀ ਅਵੱਲੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ ਤੇ ਉਲਟਾ ਚਾਲਾ ਸਿਖਾਇਆ ਤਥਾ ਭਟਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਸਤੂ ਜਿਹੜੀ ਖਾਲੀ ਨਿਖਿਧ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖਾਣ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ; ਅਰ ਜਿਸਦਾ ਪੀਣਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਉਹੋ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਥਵਾ ਜਿਹੜਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਅਸਾਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧਕੇ ਖਾਪੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ (ਸੁਸਥਤਾ) ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਬੋਥੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੁਧ ਮੋਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਜਾਲ ਵਿਕਾਰੀ ਤੇ ਦਿਲ ਸਾਡੇ ਪਥਰ ਵਰਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ਜੇਕਰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਾੜੇ ਕਢੇਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰਸਨਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਪਣੀ ਲਈ ਹੀ ਬੋਲਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਬੁਝਾ ਸਲੂਕ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਿਖਾਏ।

ਅਰਥਾਤ ਲੰਮੀਆਂ ੨ ਨੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੁੱਕੇ ਤੇ ਟੂਟੀ ਵਾਰ
 ਸਿਗ੍ਰੈਟ ਅਰ ਕੋੜੀ ਤਿੱਖੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਗਲਾਸ ਇਹ ਕਦੀ ਨਾਂ
 ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਲਗਨ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਕਚੇਭੁੰਨੇ ਕਬਾਬ ਤੇ ਮਾਂਸ ਦੀਆਂ
 ਰਕੇਬੀਆਂ ਤਥਾ ਸੜੇ ਕੋਥਰੇ ਚੌਪਰੇ ਦੇ ਥਾਲ ਅਰ ਨਾਸਾਂ ਤਕ
 ਕੁੱਟ ੨ ਕੇ ਭਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਸਾਮਣੇ ਧਰੀਏ ਹੀ ਕਈ
 ਇਹ ਗਵਾਰਾ ਨਾਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਜੇ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਅਪਣੀ
 ਖਸਲਤ (NATURE) ਪੁਰ ਹੀ ਛਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਦੁਧ, ਰੋਟੀ,
 ਮਖਣ ਤਥਾ ਸਾਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਕਦਾਚਿਤ ਭੀ ਕੁਝ
 ਨਾਂ ਮੰਗਰੀ ਬਲਕਿ ਸਭ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ
 ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਤਥਾ ਇਅਤਿਦਾਲ
 (ਮਿਤ ਮੁਯਾਦਾ) ਨਾਲ ਵਰਤਨ ਖਾਤਰ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਜਦ ਕਦ
 ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰੇਗੀ; ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤ
 ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਚਿਸਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰੇ ॥ ਇਸਤੋਂ ਉਲਟ
 ਜਦ ਆਦਮੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਖੇ ਅਗਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ
 ਤੇ ਫਿਰ ਨੂੰ ਤੂਝੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ
 ਗੀਵੀਆਂ ਸੜੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਖਾਣ ਦੇ ਫਿਹਲੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਇਹ
 ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਦੇਖੋ! ਇਹ
 ਕੀਕੀ ਵਾਹ ਦੁਆਹ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਾਹੀਬਾਰ ਉਕਸੇਂਦੀ ਹੈ
 ਕਿ 'ਨਹੀਂ! ਨਹੀਂ!! ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਂ ਖਾਹ। ਸੁਟ
 ਦੇਹ ਇਸਨੂੰ! ਇਹ ਬਿਨਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ! ਤੇ ਬੜੀ ਬੁਰੀ
 ਹੈ!' ਜੇਕਰ ਦੇਸ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪੂਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਧਜਾਨ
 ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੀਹ ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਤਕਾਲ
 ਉਸਨੂੰ ਖੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟੇਗਾ ॥ ਤੇ ਜੇ ਜਾਣ ਕੁਝਕੇ ਭੀ ਭੈਰ

ਇਸਦੇ ਉਲਟਾ ਵਰਤੋਗਾ ਤਾਂ ਸੋਚਕੇ ਤੱਕ ਲਵੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ (ਫਲ) ਭੀ ਹੋਵੇ ?

ਗੱਲ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਬਾਨ ਜੀਭੀ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀ ਬੰਦੀ ਹੈ ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾਂ (Soul) ਦੀ ਭੀ ਬਰਾਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਵਿਲ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਹਦਾ ਹੈ ਤਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਖਾਤਰ ਦਾਰੀ ਕਰ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀ ਓਸੇ ਦੀ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਬਨ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਦਿਮਾਗ ਆਖਦਾ ਸੁ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਣ ਜਾਹ ਤਾਂ ਇਹ ਓਸੇ ਦੀ ਹੀ ਆਗਾਜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਜਦ ਜੀਵ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਰ ਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਭੁਲਾ ਬੁਰਾ ਆਖਾਂ ਅਰ ਬੂਠ ਸੱਚ ਬੁਲਾਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਤ ਬਬਨ ਆਖ ਓਸ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਨ ਅਰ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਕਹਨੁ ਕਹਾਨ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਜਬਾਨ ਸਭ ਦੀ ਰੰਨ ਬਨਣੋਂ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਜਿਤਨਾ ਚਿੰਤ ਤਕ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖਾਤਰ ਭੀ ਕੋਈ ਭਾਵੀ ਲੋੜ ਦਾ ਅਉਸਰ ਨਾਂ ਆਨ ਵਾਪਰੇ ਜਾਂ ਰਸਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਆਖਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾਂ ਮਿਲੇ ਤੇ ਇਹ ਅਖਰ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਮੂੰਹੋਂ ਮੂਲੋਂ ਆਏ ਹੀ ਨਾਂ ਤਾਂ ਦੇਖੋ ਨਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਕੈਸੀਆਂ ੨ ਅਥੁਤ ਬਾਤਾਂ ਆਜਾਨੀ ਦਸ਼ਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਥੀ ਵੱਡੀ ਹਰਾਨੀ ਉਪਸੀ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮੰਗਲ ਦਿਹਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਤੇ ਉਠਨ ਸਾਰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦਿਆਂ ਗਲਾਸਾਂ ਵੱਲ ਦੌੜਨ ਤਬਾ ਆਪ ਮਹਾਰੀਆਂ ਤੁਤੀਆਂ ਭਾਂਤੀਆਂ ਛੱਡਨ ਦੀ ਬੰਸਾਇ ਅਪਣੀਆਂ ਸੰਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਕੰਧਰੀਆਂ ਹੀ ਰਹਣ ਦੇਈਏ।

ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ (EACH STARTLED LISTNER) ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵੱਲ ਦੌੜੇ ਤੇ ਜਬਾਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤੱਕੇ ਤਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲਦੀ ਹੋਈ ਜਬਾਨ ਐਉਂ ਦਿਸੇਗੀ ਮਾਨੋਂ ਮਦਿਰਾ ਅਵਿ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਵਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਖਾਤਰ ਓਸਨੂੰ ਗਾਲੀਆਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੰਨ ਲਵੋ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸਚ ਮੱਚ ਹੀ ਬੀਮਾਰ ਹੈ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਆਨ ਕੇ ਰੋਗ ਦਾ ਕਾਰਣ ਖੋਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਰੋਗੀ ਨੌਲ ਬੂਠ ਦੋਸਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਓਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀਹ ਖਾਣ ਤੋਂ ਉਹ ਰੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਹਕੀਮ ਜਬਾਨ ਕਥਕੇ ਤੱਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਚੁਪਚਾਪ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬੂਠੋਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਜ਼ ਖੋਲ ਧਰਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਓਸਨੇ ਕੀਹ ਬਦ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਓਸ ਵੇਲੇ ਰੋਗੀਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਪ੍ਰਿਣਾ ਭਰੀ ਨਿਘਾ ਕੇਹੀ ਦੇਖਨ ਦੇ ਲੈਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਲੋ :-
 ਖਜ਼ਾਲ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਹੱਥੀ (ਫੰਡਾਰ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਐਸੀ ਹੀ ਦੂਜੀ ਤ੍ਰੀਮਤ ਦੇ ਪਕਾਏ ਹੋਏ ਫੈੜੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਜਦ ਓਸਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਸਦੀ ਜਬਾਨ ਬਜਾਇ ਓਸਦੀ ਉਲਟੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਬਟ ਹੀ ਸੱਚ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਖੁਸ਼ਮਦਨ ਨੂੰ ਲਾਚਾਰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਹਾਂ ਭੈਣ ਸਚ ਮੁਚ ਹੀ ਮੈਂ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਤੈਥੀ ਸਲਾਹੁਤ ਕੀਤੀ ਹੈ” ॥ ਓਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲਾਕ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਭੀ ਦੇਖਨ ਦੇ ਲੈਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਬਾਨ ਦੀ ਸ਼ੁਧਰਤੀ ਬੋਲਨ

ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਕੈਸਾ ਅਨਠਾ ਪਨ ਰਖਦਾ ਹੈ ॥

ਜੇ ਕਰ ਅਸੀਂ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਨਰੋਲ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਜਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਨੋਂ ਨਾਂ ਹੋੜੀਏ ਤਾਂ ਭਾਈ ਚਾਰਿਕ ਜਜ਼ਾਫਤਾਂ (ਗਾਰਡਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਟੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਦਿ) ਸਭ ਦੀਆਂ ਸਭ ਅਜੇ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਨ । ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਚੁਪਚਾਪ ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਅਪਨੇ ਖੁੰਬੀ ਦਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕੋਠੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਜੋ ਜੀ ਚਾਹੇ ਖਾਏ ਪੀਏਗਾ । ਨਾਉਂ ਰਖਣ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਮਾਤਾ ਠਿਕਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਭਾਗ ਸ਼ੀਲ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਜਬਾਨ ਲਤਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਵਡਾ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਜੇਂਕਿ ਚਬੂਤਰੇ (**Pulpit**) ਅਰਥਾਤ ਪਲੈਟ ਫਾਰਮ ਪੁਰ ਬੋਲਨ ਤਬਾ ਅਦਾਲਤੀ ਮਜਲਸ ਵਿਚ ਵਜਾਖਜਾ ਕਰਣ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਪੁਰਖ ਅਰ ਇਥੇ ਹੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤਬਾ ਸਭਾਂ ਸੁਸ਼ੈਟੀਆਂ ਦੇ ਵਜਾਖਜਾਨ ਦਾਤੇ ਟਾਂਬੇ ੨ ਆਦਮੀ ਹੀ ਜਬਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸਹਾਰਣ ਲਈ ਸਮਰਥ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਭਾਗਸ਼ੀਲ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਜਬਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੂਰਬਕ ਚੁਪ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚ ਬੋਲਨ ਹਾਰੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਪੁਰਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾਂ ਚਹੁਨ ਤਾਂ ਉਹ ਜਬਾਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਨਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਰਤਨ ਲਈ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਸਮਝਨ ॥

ਪੁਰਬ ਉਕ ਪ੍ਰਾਧੀਨਤਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਹੋਈ ਆਕੀ ਜਬਾਨ ਨੂੰ ਸੇਕਰ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਸੰਬੰਧੀ ਛਾਂਡ ਬੀਨ

ਪੁਰ ਰਹਿਣ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਜੜੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ (Herbs) ਅਰਥਾਤ ਕੰਦ ਮੂਲ ਨੂੰ ਛਕਨ ਵਿਚ ਕਿਡੀ ਇਹ ਪ੍ਰਸਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਚੀਵ ਕਾਲ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਵਰਤਨਹਾਰੀਆਂ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਬਾਨਾਂ ਰਾਹ ਜੀਵਿਆਂ ਔਖਦੀਆਂ ਖੁਵਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਿੰਦ ਸਿੱਟਨ ਤਾਂ ਸੋਚਕੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾਂ ਘਨਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੈਟ ਵੇ ਹਥੋਂ ਪਿਟਦੇ ਹੋਰ ਕਾਲ ਪੀੜਿਤ ਸਾਰਿਆਂ ਭੁਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਬਾਨਾਂ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਕਿਡੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਜਾਤੀ ਲਈ ਕਿਡੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ? ਜਦਕਿ ਨੀਚ ਦਰਜ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਜਬਾਨਾਂ ਤਾਂ ਸੁਯੀ ਆਪਣੀ ਖਾਤਰ ਬੋਲ ਸਕਦੀਆਂ ਤੇ ਅਚਨਚਤ ਅਰ ਅਵਸ਼ਤ ਹੀ ਓਸ ਸਿਧਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤਥਾ ਸੰਸਾਰੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਪਣੀਆਂ ਫਰਜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਟ ਹੀ ਪੁਚਾਕੇ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ; ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਮ ਵਰਜੇ ਵਾਲੇ—ਇਸਤੀਆਂ ਅਰ ਮਰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ (ਤ੍ਰਿਪਤੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਜਬਾਨੀ ਮਾਤ੍ਰ (ਮਾਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ) ਹੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਭੁੜਕਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸਾਡੀਆਂ ਇਲਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਹੋਰ ਭੀ ਜਬਾਨ ਹੈ, ਸਿਸਨੂੰ ਜ਼ਮੀਰ (Conscience) ਸੰਬੰਧਨ ਕਲਾ ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ ਮੂਲ ਭੀ ਅੰਹਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਐਂਦ੍ਰਿਕ, ਛਾ-

ਰੀਰਿਕ ਤਥਾ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੀ ਤਾਬਿਆ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰ ਤਾਜ (Lord) ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਤ ਭਾਖਣ ਦਾ ਕਦੀ ਤਨਾਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਰ ਜੇਕਰ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਨ ਹਾਰੇ ਅੰ ਇਸਦੀਆਂ ਹੋੜਾਂ (ਨੌਕਾਂ ਟੋਕਾਂ) ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਸਾਂ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅਪਣੀਆਂ ਜਬਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਲਮ ਖੁਲਾ (Up braidings) ਨਿਖੇਧ ਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸਤਕਾਰਾਂਗੇ ॥

ਚਿਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਮੈਂ ਇਤਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਕਹਿਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸੁਰ ਦੇ ਫਿਲਸਫਾਨਾ (ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵੀ) ਕਠਿਨ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਕੁਝ ਵਧਕੇ ਛੇੜਾਂਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੈ ਭਾਵਾਂ ਸੁਆਦਲਾ ਹੀ ॥ ਚੁੰਕਿ ਅਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਵਲ ਰੋਟੀ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਂਸ ਮੰਦਰਾ ਆਦਿ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕਰਣੀ ਫਜ਼ੂਲ ਤੇ ਐਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦਾ ਗੁਵੇਨਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਐਸੇ ਸੰਤੋਖੀ ਪੁਰਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਰੱਜ ੨ ਕੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਥੋੜੇ ਹਿੱਸੇ ਪੁਰ ਨਿਘਾ ਮਾਰਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਊ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮੁਰਾਦੀ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਨਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਛਾਲਚ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਸਤਕਾ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਭਾਵਾ ਤਰਸ ਔਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਐਸਿਆਂ ਸਵਾਦਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਚੀਤੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾਂ ਗਣ ਦਾਇਕ ਹੋਣੇ ਆਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਭਾਗ ਸ਼ੀਲ

ਪ੍ਰਦਖ ਲਈ ਜੁੱਕੇ ਫਿਲੜਚੌਥ ੨ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਨਾਂ ਉਚਿਤ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਸੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਸਾਗ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਮਾਦਿਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਕੇ ਉਹ ਭਾਏ ਚੀਕਨੇ ਚੋਪੜੇ (ਚੀਗਿਆਂ ਚੋਸਿਆਂ) ਨਾਲ ਨਿਹਿ ਲਾਕੇ ਨਿਤ ਹੀ ਰੋਗੀ ਤੇ ਬੀਮਾਰ ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ। ਰਸਨਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਇਰਾਦਿਆਂ ਦਾ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਭ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਪੂਰ ਭੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਅਸਰ ਵਾਪਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਾਦੀ ਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਗਿਰਾਨੀ ਤੋਂ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਧੁੰਦ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਸਤੀ, ਨਾਸਾਂ ਵਿਚ ਸਿਥਲਾਈ (Bluntness) ਅਤੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਕੰਬੇਇ (Trembling) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ਤਾਲਿਆਵੰਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਆਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਜ਼ ਬਿਨ ੨ ਕੇ ਸਵਾਦਲੇ ਪਦਾਰਥ ਰਜ ੨ ਖਾਣ ਹਾਗਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਸ ਦੇਸ ਦੇ ਗੀਬੜੇ ਮਿਹਨਤੀ ਲੋਕ ਭੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਅਨਜਾਣ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਅਗਾ ਪਿਛਾ ਨਾਂ ਤੱਕ ਕੇ ਸਵਾਦ ਰਹਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਤਨਾਂ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵੈਸਾ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਖੋਟਾ ਫਲ ਭੁਗਤਨਾਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਕੀਹ ਧਨੀ ਤੇ ਕੀਹ ਨਿਰਧਨ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੁਸਥਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਹਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਸਾਇੰਸੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਪਣਿਆਂ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਣ ਵਿਚ ਸਜਾਣਪ ਵਰਤਨੀ ਨਾਂ ਸਿਖਾਂਗੇ ਤਦੋਂ ਤਕ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਧਨ ਅਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਜਾਈਂ ਗੁਵਾਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ਬਲਕਿ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਅਕਾਰਬੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਵੇ ਰਹਿਨ ਲਈ ਭੀ

ਸਾਨੂੰ ਤਦ ਤਕ ਤਜਾਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਪੂਰ ਬਹਸ ਕਰਨੀ ਫਜੂਲ ਹੈ ਜਦਤਕ ਕਿ ਇਕਨਾਂ ਖਾਸੇ ਘੋਰਿਆਂ (Some special-circles) ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵੀ ਗਜ਼ਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਉੜੇ ਐੜੇ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਜਾਣ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੋੜੇ ਸਬਦ ਹੀ ਇਸ ਵਿਖੜ ਵਿਚ ਆਖ ਦੇਣੇ ਵਾਫਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜੀਕ੍ਰੰ ਦੂਜੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲਮ ਖੁੱਲੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਖੁੱਲਾ ਮੰਡਲ ਹੈ ਤੀਕ੍ਰੰ ਰਸਨਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਅਤਥਾਤ ਮਨ ਭੋਂਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਦੀ ਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਂਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਜੇਸਨ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸਾਧਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਅੱਖ ਦੀ ਪਲਕ ਸਹਿਜ ਭਾ ਹੀ ਉਠਨ ਸਾਰ ਅੱਖ ਨੂੰ ਕਈ ਭਾਂਤ ਦੇ ਵਰਸਨ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; ਜਰਾਕੁ ਸਿਰ ਨੂੰ ਮੋੜਿਆ, ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਤਨਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੰਨ ਸ੍ਰੋਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਤੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਜਰਾ ਭਰ ਰੁਖ ਫਿਰੇ, ਨਾਸਾਂ ਸੁਤੀਹੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੁਬੰ-ਜਗੀ ਮਾਰਜਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚਾਰਾ ਆਸ ਵਿਚ ਖੁੱਲਾ ਬਿਰ ੨ ਤੱਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦ ਕੋਈ ਕੁਝ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਵੇ ਤੇ ਇਹ ਭਰੇ। ਫੇਰ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਜਦ ਤਕ ਬੱਕ ਨਾਂ ਜਾਣ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਸਨਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਜਦ ਤਕ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਉਦਰ ਪੂਰਣਾਂ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਹਵਾਈ ਅਵ੍ਹਸਨ ਫਿਸ਼ਤੇ ਜਿਵੇਂ

ਚਹੁਨ ਅਸਾਨੂੰ ਨਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਸਾਡੇ ਸ੍ਰੋਤ (ਹਾਥੇ ਤਰਲਿਆਂ) ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਟੀ ਓਨਾਂ ਸਾਮਨੇ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ ਵਹਿ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਚੋਰ, ਇਹ ਹਵਾਈ ਬੰਕੇ ਸਾਡੀ ਖਾਤਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੈਵੀ (Imperial gardens) ਬਗੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ (Free) ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਉਤਮ ੨ ਦਿਬਯ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲੀ ਤਰਾਂ ਅਸਾਡੇ ਸਨਮੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣਗੇ। ਅਤੇ ਓਸ ਮਹਾਂਨ ਸਿਰਜਨ ਹਾਰ ਦੇ ਹੁਨਰ (Art) ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਸਾਡੇ ਤਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਭਾਂਤ ਦੀ ਫੀਸ (Fee) ਦਫ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਚਹੁਨਗੇ—ਮਤਲਬ ਕੀਹ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਅਸਾਨੂੰ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੋਣੀ ਦੇ ਕਮੋਨ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣੀ ਸੱਤਾ ਦੇਣੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ੨ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਖ ਇਕੱਠੇ ਆਂਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਮਾਇਆਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਬਕ ਮਨ ਭੋਂਦੇ ਭੋਜਨ ਆਪ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਕਮੋਨਵਿਚ ਇਤਨੀ ਸੱਤਾ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਿਕਰਾਂ ਵਿਚ ਬੱਟ ਹੀ ਬਢੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਤਕੜੀ ਘਾਲ ਘਾਲਕੇ ਹੀ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬਸ ਏਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਮੂੰਹ ਲਈ ਭੁਖ ਸੈਬੰਧੀ ਪਰਾਧੀਨਤਾ ਵਾਪਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਬਾਜ ਦੀ ਨਜ਼ਾਈਂ ਅੱਖ ਤਬਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਤੀ ਪੂਰਬਕ ਸੁਨਣ ਹਾਰੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਨ ਫਿਸ਼ਤੇ ਵੜ ਕੀਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੇਠਲਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਰਸਨਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੂਜੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਮੁਬਾਜ਼ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਾਸਤੇ ਸਾਮਰੱਥ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਵਲੋਂ ਅਵੇਸਲੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾ ਇਸਨੂੰ ਅਜੇਗੇ ਤਰਾਂ ਵਰਤਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਪਣਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਵੇ ਚਾਹੇ ਆਪਣੇ ਇਸਨੂੰ ਦੁਖ ਕਰੇਂ ਹੀ ਨਾਂ ਪੈਣਾ ਪਵੇ ॥

ਇਸਤੋਂ ਭੀ ਵਧਕੇ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰੀ ਇਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਥਨ (Selfish) ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਹੋਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਜੇਂਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਰਵਾਲ ਭਰ ਭੀ ਦੂਜੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਫੀਨਦੀ, ਕਜੇਂਕਿ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਅੱਖ ਆਪ ਭੀ ਉਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਦੇਖਨ ਤੋਂ ਉਹੀ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਤਨੇ ਮਾਤਰ ਪੁਰ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਬਲ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਕੋ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਕਈਆਂ ਢੰਗਿਆਂ ਦੇ ਇਕੋ ਕਾਲ ਵਿਖੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵਧਕੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਕੰਨ ਵੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੁਭਾਵ ਐਸਾ ਕਿ ਸਬਦ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਤੋਂ ਇਕਲਿਆਂ ਅਨੰਦ ਮਾਨਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਇਹ ਬਹੁਤਿਆਂ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਹਿੰਦਿਆਂ ਅਧਿਕ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਜਦਕਿ ਠੱਕ ਨੂੰ ਉਂਵ ਹੀ ਇਹ ਬਾਣ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸੀ ਸੁਰੀਲੀ ਦੇ ਪਜਾਰ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖੇ ॥ ਅਲਬੱਤਾ ਪਰਮ ਉਦਾਰ ਪੁਰਖ ਤਥਾ ਆਤਮ ਤਜਾਗੀ ਮਨੁਖ ਅਜੇਹੇ ਬਸੰਤ ਦੇਖੇਗੇ ਜੋ ਅਪਣੀ ਗ੍ਰਾਹੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਣ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜੇਹੇ ਜੇਹੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਪਜਾਰ ਪਾਤ ਸਾਜ ਸੀਨਾ ਕਲਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਂਝੀ ਵਾਲ ਬਨਣ

ਬਨਾਨ ਵਿਚ ॥

ਹਠੀ ਫਿਲਾਸਫਰ ਅਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬਾਤ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਇੱਕ ਸਾਰਖੀਆਂ ਸਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਦੱਸਨ ਲਈ ਉਹ ਤਜਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੀਕੂੰ ਹਰ (ਮਾਨੁਖੀ ਅੱਖ ਤਥਾ ਹਰ (ਮਾਨੁਖੀ) ਕੰਨ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਜਾਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ (ਵੂਈ) ਅੱਖ ਜਾਂ ਕੰਨ ਦੇਖ ਜਾਂ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ; ਤੀਕੂੰ ਰਸਨਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਜੋ ਇਸਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ ਚਖ ਸਕੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਹੋਰ ਵ੍ਰਸਰੀਆਂ ਜਬਾਨਾਂ ਚੱਖਣ ਲਈ ਸਾਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਰਹੇ ਕਿ ਅਸਾਨੂੰ ਵਿਹ ਗੱਲ ਐਸੇ ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵ ਨਾਲ ਨਿਸਚੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਰਸਨਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀ ਬਾਬਤ ਅਸੀਂ ਉੱਚ ਭਾਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤਦੇ, ਤੇ ਇਹ ਭੀ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਭੇਖੇ ਦੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਨਾਂ ਫਾਖੀ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਚੀਕਣੇ ਚੌਪੜੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੋਈ ॥

ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਧੀਨ, ਸ੍ਵਾਰਥਨ ਤਥਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਰਸਨਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰ ਨਿਰਭਰ ਤਥਾ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੈ, ਅਰ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ [HIGHER EXISTENCES] ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਸਾਨੂੰ ਆਸ਼ਾਕੀ ਸੰਪਤਾ [LOWER ANIMALS] ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਬੰਧਾਇ ਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਾਠੋਂ ਏਸ ਵਿਚ ਅਕੀਸ਼ੀ ਮਾਢਾ ਤਾਂ ਮੂਲੋਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ॥ ਨਾਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਨ

ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰਸੀਲੇ ਸਵਾਦੂ ਥਾਲਾਂ ਤੇ ਚਮਕਦਿਆਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦਿਆਂ ਗਲਾਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚਲੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਘਾਹ ਮੋਥਾ ਇਕ ਭੁੱਖੇ ਸੂਰ ਲਈ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਬੋਲੇ ਨਾਲੋਂ ਓਸ ਭੁੱਖ ਲਗੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਗ਼ਾਢੀ ਦਯਾ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਬੜੀ ਖਤਰੇਵਾਲੀ ਭੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਭਯਾਨਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਫੇਰ ਭੁੱਖੇ ਦੀ ਭੁਖ ਅਗੇ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਕੀਹ ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਜੋ ਦਮ ਮਾਰ ਸਕਨ ॥

ਭਾਈ ਚਾਰਿਕ ਜ਼ਨਾਫਤ [SOCIAL FEAST] ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਲਈ ਆਨੰਦ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਤਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਭੁਖ ਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਲਵੇ ਤਦਤਕ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ । ਰਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭੁੱਖੀ ਨੀਤ ਵਾਲੇ ਜੋ ਬਹੁਤਾ ਖਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ ਓਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੁਰ ਦੁਹਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿਤਾ ਕਰਦੇ, ਬਲਕਿ ਖਾਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਮਜਲਸ ਵਿਖੇ ਚੁਪਚਾਪ ਹੋਏ ਖਾਣ ਨੂੰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਧਿਕ ਪਸਿੰਦ ਕਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਵਸਯ ਹੀ ਅਸਾਂਨੂੰ ਪਾਸਵ ਸੁਭਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਚਾਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਟਕਾ ਮਾਰੋਗੀ, ਦੂਸਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਕੇਵਲ ਇਸਦਾ ਮਾਠ ਕੀਤਾ ਭਲਾ ਹੈ, ਕਜੋਂਕਿ ਰਸ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਣ ਹਾਰੀ ਰਸਨਾਂ ਬਾਕੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਡਿਪਟੀ ਜਰਨੈਲ ਹੈ ਤੇ ਜਿਤਨਾਂ ਚਿਰ

ਤਕ ਦੇਹ ਤਿਪਤ ਨਾਂ ਹੋ ਲਵੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਕਦਚਿਤ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਤਾਂਤੇ ਇਕਤ੍ਰ ਭਾਵੀ (United) ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਆਦਰ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਰਸਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਭ ਦੇ ਬਾਬਰ ਓਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਾਂ ਏਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਕਦਚਿਤ ਹੀ ਖਿਚੀਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਬਲਕਿ ਦੂਏ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਜਾਂ ਚੁਗਲੀ ਵਿਖੇ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ) ਇਸਦਾ ਬੋਲਨਾ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਸ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਏਥੇ ਹੀ ਭੋਗ ਪੌਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਅਗ ਫੇੜਨ ਦੀ ਕੁਛ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ॥

—o—

(੫) ਹੱਥ

ਸਭ ਤੋਂ ਅੰਤਲੀ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰੁਚਾ (ਸਪਰਸ਼) ਇੰਦ੍ਰੀ ਹੈ। ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੀ ਮਾਰਗ (Gateway) ਬੜੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਵਭੇ ੨ ਸੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਂਚੇ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਉੱਰ-ਲੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਫੁਰਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਹਾਰਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋਗਏ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਰਾਜ ਵਰਤਨਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਖੇ ਹੈ ਤੇ ਦੇਹ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (Token) ਹੈ ॥

ਮੌਤ ਦੀ ਸਮੀਪ ਵਰਤਨੀ ਬਸ, ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗ-

ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਖੇ ਵਜਾਪ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਓਹ ਇਸ ਦਾ ਸਤਬਧ ਹੋ ਜਾਣਾ ਯਾ ਅਕੜੇਇ ਖਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਤਤਪਰ (Active) ਤਬਾ ਸੂਸਥ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਐਸੀ ਸਪਸ਼ਟ ਦਾਤ ਜੋ ਤੁਝਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਕਤੁਨੀ ਅਥਵਾ ਜਕੜਮੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਜਾਣਾ ਮਾਨੋਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ॥

ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਜੀਵਿਤ ਤਾਰਾਂ (living chords) ਅਥਵਾ ਨਸਾਂ (Nerves) ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲਾਪ ਹੋਕੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਠਾਠ ਨਿਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗੁਪਤ ਚਕ੍ਰ (Mysterious centre) ਵਿਮਾਗ ਤਬਾ ਦਿਮਾਗ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੇਦ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਾਕੇ ਇਹ ਨਸਾਂ ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਨਸੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਿਭਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਤੁਝਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਬਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਮੈਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਸਮਗ੍ਰ ਸਰੀਰ ਪੂਰ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਸਪਰਸ਼ਣ ਸ਼ਕਤੀ ਜੀਕ੍ਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਓਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਦਾ ਮੇਰਾ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ, ਕਸੌਂਕਿ ਆਧਾਰ ਗਯਾਨ ਤੋਂ ਅਧੋਇ (ਅਸਿਭ) ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਜਾਣੇ ਲੋਕ ਸੁਝ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੁਝਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਬਾਬਤ ਸਾਡਾ ਸਾਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇਵਲ ਉਗਲੀ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਕਿ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਆਪ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼

ਨੂੰ ਛੋਹੇ ਤੇ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਇਸ ਨਾਲ ਆਨ ਕੇ ਸਪਰਸ਼ ਪਾਵੇ, ਸਰਬੰਸ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਵੇਹਾਂ ਸੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੁਲਾਨੀ ਭਾਂਤ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਓੜਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦਸਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਇਕ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀ ਅਪਣੇ ਵਿਖੜ ਭੋਗ (Object) ਦੇ ਜਾਨਣ ਹਾਰੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਚਿੰਤਨਾ ਗ੍ਰਾਹੀ ਨਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਕਾਰਿਣੀ ਸਕਤੀ ਨਾਲ ਮਾਨੋਂ ਆਬਿਤ ਹੋਈ (ਘਿਰੀ) ਹੋਈ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤ੍ਰ ੨ ਵਿਖੜ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਤਥਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਹੈ। ਸੰਸਕਾਰ (Impression) ਜਗਾਵਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਚਿਪਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਓਸ ਦਾ ਛੋਹਨਾਂ ਤੇ ਛੋਹਨਾਂ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਸੋ ਇਸੇ ਬਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਕੇ ਅਸੀਂ ਠੀਕ ੨ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਣਨ ਲਈ ਤਜਾਰ ਹਾਂ ਕਿ ਰਸਨਾ ਭੀ ਜਿਥੋਂ ਕੀ ਤਜੋਂ ਉਂਗਲੀ ਦੇ ਹੀ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਰਸ (Savour) ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੀ ਉਹ (ਰਸ) ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ ਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਸਾਂ, ਕੰਨ ਤਥਾ ਅਖ ਐਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਦੁਬਾਜਰੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਜੋਂਕਿ ਗੰਧ, ਸਬਦ ਤਥਾ ਰੂਪ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਵਿਖੇ ਭੋਗ ਹਨ ਓਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਪਰ ਹੀ ਓਨਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਬੰਸ

ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੱਥ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਵਧਕੇ ਤੁਹਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਏਸੇ ਹੋਰਸ ਕਾਰਜਵਾਹੀ (ਸਮੁੱਚੇ ਖਲੜੀ ਆਦ-ਕ) ਸਬਨਾਂ ਵਲੋਂ ਉਪ੍ਰਾਮ ਰਹਿਕੇ ਕੇਵਲ ਇਸੇ ਦੇ ਹੀ ਨਿਰਣੇ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ॥

ਜੀਕੂੰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦਾਰ ਮਬਦਾ ਵਾਹੇ ਅਸੀਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਤ ਨਾਲ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੀਕੂੰ ਹੱਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੋਰ ਸਕਦੇ । ਅਲੱਬਤਾ ਦੂਸਰੀਆਂ ਦੀ ਆਪੇਖਯਾ ਅਸੀਂ ਹੱਥ ਨੂੰ ਇਕਪੁਲ ਦੇ ਫਾਟਕ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਪੁਲ ਭੀ ਤਖਤਿਆਂ ਦਾ ਜਾਂ ਬੇੜੀਆਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁਰ ਖੋਲਿਆ ਮੀਟਿਆ ਅਬਵਾ ਪਸਾਰਿਆ ਸ਼ਿਕੋਚਿਆ ਜਾਤ ਕਦਾ ਹੋਵੇ । ਇਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਸ-ਪੁਲ (**Hand Bripe**) ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭੀ ਪੁਕਾਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਸਤਰਾਂ ਤੁਹਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਮਹਾਂਨ ਫਾਟਕ ਦਾ ਬਾਹਰਲੀ ਵੁਨੀਆ ਨਾਲ ਸਟ-ਬੰਧ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਓਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਏਸ ਬਾਬਤ ਭੀ ਮੈਂ ਜਰੂਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਾਂਗਾ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਤਥਾ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਵੇਟਿਆਂ ਫਾਟਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਲੇਖਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਰਬੰਧ ਬਾਪਨ ਲਈ ਇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਅਕਸਰ ਕਰਕੇ ਵਰਤਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਲੱਬਤਾ ਇਸ ਰੂਪਕ (**An ology**) ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾਂਹੀ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੀ ਫਿਲਸਫਾਨਾ ਤਥਾ ਵਿਲੱਛਣ ਕਾਰਵਾਈ ਪੁਰ ਬੁਝ ਅਧਿਕ ਵਿਸ਼ੀ ਦਿਆਂਗਾ ॥

ਹੋਰ ਤੁਰੀ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਥਯਾਰ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇ ਪਪੋ-ਟਿਆ ਕਾਰਣ, ਬਲਕਿ ਓਹਨਾਂ ਨਾੜੀਆਂ (NERVES) ਨਾਲ ਜੋ ਸਰੀਰ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀ ਹੀ ਚਮੜੀ ਵਿਚ ਗਜਾਨ (ਸਪਰਸ਼) ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਬੜੀ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਭੂਖਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਛੁਟ ਕੁਝ ਹੋਰ ਭੀ ਸੂਖਮ ੨ ਖਾਸੇ ਸਹਾਇਕ ਭਾਵ ਉਕ੍ਰ ਨਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਖੇ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ "ਟੈਕਟਿਲ ਕਾਰ ਪਸੱਲਜ਼ (TACTILE CORPUSCLES)" ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੰਗੂਠੇ ਤੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਵਜੋਂਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਤੇ ਵੀਣੀ WRISTਅਰਕ (ELBOW) ਅਤੇ ਡੋਲੇ ARM ਦੀ ਹਰ-ਕਤਮOTIONਕਰਕੇ ਇਸ (ਹੱਥ) ਨੂੰ ਬੱਟ ਹੀ ਆਪ ਤੇ ਆਪ ਪਰੋਰਿਆਂ ਰਹਣ ਵਿਚ ਐਸੀ ਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸਾਰੀਰਿਕ ਅੰਗ ਅਣਵੰਜ ਹਨ। ਤੁਰਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਇਸ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ [ਹੱਥ] ਬਾਬਤ ਜਦ ਭੀ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵਰਨਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੀ ਚਮੜੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਗਜਾਨ ਦਾ ਹੀ ਕੇਵਲ ਸਾਧਨ ਸੂਚਨ ਕਰੋਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਇਸਤੋਂ ਸਿਵਾਇ ਹੋਰ ਭੀ ਜੋ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਦਬਾਉ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਪੈਣ ਨਾਲ ਅਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਦਬਾਉ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਸੂਝ ਇਸਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਓਸਦੇ ਦਸੰਨ ਵਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਜੀਕੂੰ ਇਕ ਮੁਨਾਖੇ ਆਦਮੀ [A BLIND MAN] ਨੇ ਵਾਜਾ ਵਜੋਨਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ

ਚਿਸਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਓਨਾਂ ਉਪਰਲੀ ਖਲੜੀ ਪੁਰ ਪਏ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਹੀ ਤਰਬਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਉਕਤ ਚਮੜੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸਦੇ ਅੰਤਰ ਵਰਤੀ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਮਾਂਸ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਰੂਪ ਪਠਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪੈਂਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭੀ ਇਸਦਾ ਸਾਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਕੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਹਿੱਲਿਆ ਜੁਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਭਾਂਤ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ, ਬਿਨਾਂ ਤਰੱਦਦ ਚਮੜੀ ਉਧੇੜ ਸਕੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਭਾਵਿਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪਠਿਆਂ ਦੀ ਸਪਰਸ਼ਨ ਸ਼ਕਤੀ ਕੁੰਠਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਾਰਜ ਵਾਹੀ ਸ਼ਕਤੀ (THE POWER OF PLAYING] ਭੀ ਨਿਵਿਰਤ ॥

ਹਸਰਗਤ ਤੁਚਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੁਜੀਆਂ ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਬਲੀਤ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਲਗ ਪਗ ਸਭ ਦੇ ਹੀ ਸਭ ਅਚੇਤ ਹਨ ਪਰ ਏਹੋ ਹੀ ਕੇਵਲ ਸੁਚੇਤ ਇੰਦ੍ਰੀ ਹੈ ਕਿਯੋਂਕਿ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ ਤੇ ਨਾਸਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਖੁੱਲੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਰੂਪ, ਸਬਦ ਤਥਾ ਸੁਰੀਧੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਅਸੀਂ ਤਕੋਨ, ਸੁਨਣ ਤਥਾ ਸੁੰਘਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਹੱਥ ਨੂੰ ਜੇ ਕੁਝ ਆਪ ਛੋਹਨਾਂ ਟੁਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਦਾਰਥ ਇਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੋਂਦੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਰੇ ਚਾਹ ਪਟਕੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਭੌਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿਚਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਖ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਜੁ ਕਿਸੇ ਭਰੋਣੀ

ਮੂਰਤ ਵੱਲ ਇਕੋਰਾ ਖਿੱਚੀ ਜਾਕੇ ਮੁੜ ਉਸ ਵਲੋਂ ਟੁਕੀ
 ਰਹਿ ਸਕੇ, ਇਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਕੰਨਾਂ ਤਥਾ ਨਾਸਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ
 ਪ੍ਰਤਿਕੁਲ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਸੁਨਣ ਤਥਾ ਘ੍ਰਿਤ ਕੰਧ [ਬਦਬੂ]
 ਦੇ ਸੁੰਘੀਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਜਾਂ ਸਿਫਾਲ
 ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ॥

ਨਾਲ ਹੀ ਫੇਰ ਹੱਥ ਕੰਵਲ ਅਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਮਾਤ੍ਰ
 ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਧਦਾ, ਬਲਕਿ ਜਦ ਦੂਏ ਇੰਦ੍ਰੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਨਕਾਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਹੀ
 ਸਿਰ ਤੇ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨੇੜ ਹੀਣੇਦਾ ਹੱਥ ਤਾਂ
 ਰਲੀਆਂ ਕੁਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਅੱਖ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਘੋਲ ਘੰਡਿਆਂ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀ ਸਹੀ
 ਸਲਾਮਤ ਲੰਘਾ ਲਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਦਿਆਂ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ
 ਸਮਰਤਪ ਪਛਾਣਦਾ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਜਾਣ-
 ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਪ੍ਰਯਾਸ ਭਰੀ ਨਿਘਾ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਤੱਕ
 ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਸ (ਅੰਨੇ) ਲਈ ਪੋਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ
 ਤੇ ਅਪਣੇ ਚੁਪ ਚਾਪੀ ਪਾਠਾਂ (Silent reading)
 ਰਾਹੀਂ ਉਸਦੇ ਦੁਖਜਾਰੇ ਲੰਮੇ ਇਹੜੇ ਨੂੰ ਅਫੋਕ ਹੀ ਬਿਤਾ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥

ਏਲੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਠੀਕ ਉਸਦੀ ਰਚੀ
 ਮੁਜਬ ਹੀ ਨਿਭੈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਜਸ਼ਾਨ ਗ੍ਰੰਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੰਨ
 ਬੰਦ ਪੈਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਝੜੀ ਸਫਾਈ
 ਨਾਲ ਵਜੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ
 ਅਰ ਸ੍ਰੋਤ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਹੱਥ ਨੂੰ

ਬਣੇਦੀਆਂ ਹਨ ॥

ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਵਨ ਤਥਾ ਉਨਤ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਅਨੇਕ ਕਰਤਬ ਸਾਧਨ ਲਈ ਏਸ ਹੱਥ ਦੇ ਹੀ ਮੁਬਾਜ਼ ਹਨ। ਹੱਥ ਅੱਖ ਦੀ ਪੂਰੀ ੨ ਨਕਲ ਉਤਾਰ ਦਾ ਤੇ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਤ ਵਿਚਲੇ ਸਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਕਾਵਨ ਵਸਤੇ ਬੜੀ ਉਤਮ ਦੂਰ ਬੀਨ ਬਣੇਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਵੇ ਹੀ ਦੂਜੇ ਦਾਅ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਵਸਤੂ ਦੇ ਉਪਿਆਂ ਕਰ ਦਿਖੇਨ ਖਾਤਰ ਇਹ ਨਵੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਚਮਤ ਕਾਰ ਦਿਖਾਲਣ ਨਮਿਤ ਕੇਹੀ ਸੋਹਣੀ ਖੁਰਦ ਬੀਨ ਬਣਾ ਦਿਖੇਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਐਸਾ ਹੀ ਕੰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਵਸਤੂ [ਹਥਜਾਰ INSTRUMENTS] ਸੰਦ ਘੜ ਧਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਕੰਨ ਨੂੰ ਅਗੰਮੀ ਵਾਜਾਂ ਦੇ ਪੂਰੀ ੨ ਤਰਾਂ ਸੁਣਨ ਦੀ ਸਿਖਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਸ਼ਾਂ ਲਈ ਓਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਭੋਂਦੇ ਢੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਕਾਰੀ (ਰੁਚਵੇਂ) ਅਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖਿੱਚਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਬਾਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤਾਂ ਇਹ ਐਡਾ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਓਸਦੀ ਸੇਵਾ ਸਹੈਤਾ ਨਾਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀ ਅਪਣੇ ਸਵਾਦ ਛਾਵੀ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨਵੇਸ਼ ਹੋ ਬੈਠਦੀ। ਬੋਲੇ ਖਾਤ੍ਰ ਤੇ ਇਹ ਕਿ ਤੁਚਾ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਥਨਾਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਮਾਜੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਲਈ ਹਰ ਤਰਾਂ ਤਾਬਿਆ ਦਾਫ ਨੇਕਰ ॥

ਸੋ ਜੇਕਰ ਹੱਥ ਐਡੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ

ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਅਕਲਈਏ ਤੇ ਸਸਾਫ਼ੇ
 ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਬਲ, ਇਛਾ ' Will) ਪਸਾਰ
 ਤਥਾ ਹੋਸਲਾ ਵਰਸੈਨ ਵਿਚ ਭੀ ਕਥ ਪੱਟ ਉਦਾਰਤਾ
 ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਂਦਾ। ਇਸਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਢੜਾਏ ਦੇਖੇ ਕੀਕੂੰ ਬਲ
 ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖੋਂਦਾ ਹੈ। ਹਲ ਪਕੜਾਕੇ ਤਕੇ ਇਹ
 ਕਿਕੁਨ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਜੋਤਕੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੰਗੀ ਢੜਾਓ ਤਾਂ
 ਅਨੋਖੇਆਂ ਸੁੰਦਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਸਲ ਇਸ ਵਿਚ
 ਦਿਓ ਤਾਂ ਅਨੂਠੀਆਂ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀਆਂ ਵਾਹ ਧਰਦਾ ਹੈ।
 ਲਿਖਨ (Pen) ਇਸ ਵਿਖੇ ਅੜਾਓ ਤਾਂ ਅਜਬ ਤਰਾਂ
 ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਕੀਲੀ ਕਰਣ ਲਗ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈਂ ਦਸੋ ਤਾਂ
 ਇਹ ਕੀਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ? ਤੇ ਇਸਨੇ ਕੀਹ ਕੁਝ
 ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ? ਬਹੁਤੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਕਾਰ ਕਰਣ ਵਾਲਾ
 ਮਾਨੋ)ਵਡਾ ਸਾਰਾ ਹੋਥ ਆਦਮੀ ਦੇ ਏਸੇਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ਹੋਥ ਦੀ ਹੀ
 ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਅਰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਾਰ ਰੂਪਣੀ
 ਕਲਮ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਏਹੋ ਹੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹੋਥ
 ਹੈ। ਅਸਾਭੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ੨ ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਅਰ
 ਹੋਰਸ ਸਭ ਭਾਂਤ ਦੇ ਸਸਤ੍ਰਜਿਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਪਣਿਆਂ
 ਭੁੰਵਾ ਨੂੰ ਆਨਦੀ ਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਤਹਿ ਤੇਗ ਕਰ ਸਿੱਟਦੇ
 ਹਾਂ। ਓਨਾਂ ਵਡਿਆਂ ਵਡਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹੀਨ ਜਾਬੂ ਤਥਾ ਖੂਨੀ
 ਹਥਾਂ (ਹੱਥਸ਼ਾਹਾਂ) ਨੂੰ ਬਨਾਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਏਹੋ ਹੀ ਛੋਟਾ
 ਜਿਹਾ ਹੋਥ ਜੇ। ਇਸਤੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਹੋਰ, ਜੋ ਜਹਾਜ਼, ਰੇਲਾਂ,
 ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਤਥਾ ਮਹੱਲ ਹਨ ਇਹ ਕੀਹ ਹਨ ? ਕੇਵਲ

ਇਸੇ ਦੀ ਹੀ ਕਾਰੀ ਗਰੀ। ਸਚਮੁਚ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ, ਸਮੂਹ ਦੀਪ ਤਬਾ ਧਰਤੀ ਮੰਡਲ ਭਰ ਦੀ ਹੀ ਸਮੂਲਚੀ ਘੋਰ ਵਸੋਂ ਅਰ ਸੁਜੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਮਾਨਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਜੋਂ ਤਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਸਭਹੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਹੱਥ ਦਾ ਕਰਤਬ ਹੈ। ਤੇ ਏਹ ਹੀ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੱਥ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁਖ ਜਾਤੀ ਅਪਣੀ ਇਛਾ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪੁਰਖ ਹੈ ॥

ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਾਈ ਹੱਥ ਦੇ ਹੱਥ ਨੇ ਨਿਖਿੱਧ ਬਿਰਛ ਦੇ ਫਲ ਤੋੜਨ ਦੀ ਭੁਲਕੀਤੀ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਓਸਵੇੜੇ ਦਿਹਾੜੇ ਤਕ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸਾਜੇ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਮੇਖਾਂ ਠੋਕੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਦ ਆਦਮੀ ਤਬਾ ਇਸਤੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜੋ ੨ ਕੁਝ ਭੈੜਾ ਅਥਵਾ ਚੰਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨਵੀ ਹਥਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਹੀ ਉਠਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਇਆ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕੋਂ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਐਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ “ਭਲਾ” ਸਾਧਨ ਦਾ ਕਯਾ ਸੋਹਣਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ? “ਬੁਰਾ ਕਰਣ” ਦਾ ਇਹ ਕੈਸਾ ਹੋਛਾ ਹਥਜਾਰ ਹੈ! ਫੇਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਕਦੀ ਵਿਹਲਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਐਸਾ ਕੋਈ ਸੰਦਰ (Implement) ਨਹੀਂ ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ (Tool)

ਦੇ ਬਗੈਰ ਇਹ ਕਦਾਚਿਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

“ਦਸ਼ਕਾਰ” ਜਾਂ “ਕਾਰੀਗਰ” ਪੁਣੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਅਸੀਂ ਖਾਸਿਆਂ ੨ ਕੰਮ ਕਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਠੀਕ ਸਜਾਣਪ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਕਜੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ ਧਰਮੀ (**Honest**) ਤੇ ਉਤਸਾਹੀ (**Earnest**) ਬੰਦਿਆਂ (ਤੀਵੀਆਂ, ਮਰਦਾਂ) ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਏਸ ਉਪਾਧੀ (**Title**) ਦੇ ਹਾਸਲ ਕਰਣ ਲਈ ਉਤਕੰਠਿਤ (**Covet**) ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਕਜੇ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੀ ਸੰਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ—ਜਿਹਾ ਕਿ—ਃਪਾਤਿਸਾਹ ਜਾਂ ਮਲਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀ ਦੰਡ (**Sceptre**) ਅਰ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ, ਤਖ਼ਾਣ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਰਾ; ਅਰ ਲੁਹਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਥੌੜਾਂ; ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਲ; ਖਾਣ ਪੁੱਟ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੋਤਰਾ (ਸੱਬਲ **Spade**) ਮਲਾਹ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਪਾ, ਮੁਸ਼ਵਰ (**Painter**) ਦੇ ਬੁਰਸ਼ (ਕੂਰੀ); ਪੱਥਰ ਘਾੜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੈਣੀ; ਕਵੀਸਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਲਮ ਅਰ ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੂਈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ (੬ਕੂ) ਸੰਦਰਾਂ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਖਾਂ ਹੀ ਇਕਨਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲੈਕ ਭੀ ਅਸੀਂ ਨਾ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਰਖਨਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਵੀਣੀਆਂ ਉਦਾਲੇ ਬੋੜੀਆਂ (ਹਥ ਕੜੀਆਂ, ਪਈਆਂ ਹੋਸ਼ਨ ਤੇ ਹਬੋਲੀਆਂ ਉਪਰ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਲਾਖਾਂ। ਸੋ ਹਰ ਕਿਸੇ ਚਾਹਵੰਦ (**Willing**) ਮਰਦ ਤਥਾ ਤ੍ਰੀਮਤ ਲਈ ਉਹੋ ਹੀ ਸੰਦਰ ਸੰਦਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਕੜਨਾਂ ਕਿ ਉਹ

ਸਿਖ ਸਕਨ, ਕਜੱਕਿ ਇਹ ਰੁਕਮ ਹੈ—“ਜੋ ਕੋਈ ਕਾਰਜ
ਆ ਬਣੇ ਕਰਣ ਜੈਗ ਤੁਧ ਹੋਬ। ਤਨੋ ਮਨੋ ਹੋਕੇ ਕਰੀ
ਨਾਹੀ ਸੱਟ ਪਲੱਥ” ॥ ਬਸ ਇਹ ਹਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪੰਜੇ
ਦੁਆਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਨੇਤ੍ਰ ਦੁਆਰ, ਕਰਣ ਦੁਆਰ; ਨਾਸਿ-
ਕਾ ਦੁਆਰ; ਮੁਖ ਦੁਆਰ ਤਥਾ ਤ੍ਰਿਧਾ ਦੁਆਰ—ਨਾਮ ਨਾਲ
ਸੰਖੇਪ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਡਲ ਅਰ-
ਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਧਾਨੀ (Empire) ਬੇਅੰਤ
ਤਥਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਰਹਤ ਵਿਸ਼ਾਰ ਵਾਲੀ ਹੈ; ਜਿਸਦਾ ਵਰਨਣ
ਇਸ ਅਲਪ ਮਾਤ੍ਰ ਆਰਬਲਾ ਵਿਖੇ ਪੂਰਣ ਰੀਤੀ ਨਾਲ
ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਸਕਦਾ। ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਭੋਗ ਪੌਦਿਆਂ
ਹੋਦਿਆਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਾ ਇੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਜਿਸਨੂੰ
ਮੌਤਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਕਨਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਭ ਕਿਸੇ
ਤੇ ਹੀ ਔਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਔਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਵੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਪਟ ਬੁਝਾਦੇਣਾ ਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਵ-
ਧਾਨ ਹੋ ਜਾਓ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿਸ
ਪਰਮ ਵਆਰ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਖੇ ਜਿਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰ
ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਮੇਟ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ
ਸਾਧ ਲਵੋ ਤਾਂ ਜੋ ਮੌਤ ਦਾ ਏਲਚੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਣੀਂ ਅੰਦਰ
ਨਾਂ ਘੁਸ ਸਕੇ ਤੇ ਅਸਾਡਾ ਆਤਮਿਕ ਮਾਲ ਮਤਾ ਨਾਂ ਲੁਟ
ਸਕੇ ॥ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਹਾਜ ॥

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ॥

ਪੰਜ ਰੁਪੈ ਵਿੱਚ ੩੫ ਪੁਸਤਕਾਂ !

ਸ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ (ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਭੀਡਾਰ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ “ਸ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੜੀ” ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੀ ਵਧੀਆ ਲੋੜਵੰਦੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਪੁਸਤਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੩੫ ਪੁਸਤਕ (ਸ੍ਰ: ਭਾ: ਪ੍ਰ: ਲੜੀ ਨੰਬਰ ੯੪ ਤੋਂ ੧੨੮ ਤੱਕ) ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੀ ਅਦਭੁਤ ਪੁਸਤਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ੧੧ ਪੁਸਤਕ ਤਨ ਮਨ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ, ਹਕੀਮੀ, ਸਿੱਧ ਟੋਟਕੇ ਇਲਾਜ ਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਹਨ। ੮ ਗਿਆਨ, ਵਿਚਾਰ, ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ। ੨ ਰਾਜਨੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਬਣਨ ਤੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦੇ ਭੇਦ ਦੱਸੇ ਹਨ। ੫ ਸਦਾਚਾਰ, ਸਿੱਖਤਾ, ਸੁਧਾਰ, ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਹਨ। ੪ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੀ ਸਵਾਦਲੇ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੇ ਸਿੱਖਤਾ ਦਾ ਤੇ ਨਾਵਲ ਹਨ। ੪ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਤੇ ਜਾਪਾਨ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਯਾ, ਖੇਤੀ, ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿੱਖਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਹਨ ਤੇ ੧ ਪਲੀਟੀਕਲ ਇਕਾਨੋਮੀ ਅਰਥਾਤ ਸੰਪਤੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸੰਬੰਧੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ੩੫ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਰੁਪੈ ਹੈ।

ਮੰਗਾਣ ਦਾ ਪਤਾ:—

ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸਨਜ਼

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਗ੍ਰੰਥ “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ”

ਰਚਿਤ—ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਿਆਨੀ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਤਸਰ ਨਿਵਾਸੀ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ ?

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਇਤਿਹਾਸ, (੨) ਦਸਾਂ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ੨ ਇਤਿਹਾਸ, (੩) ਦਸਾਂ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਨਾਮ ਤੇ ਪੂਰੇ ੨ ਇਤਿਹਾਸ, (੪) ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ੨ ਕਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ, (੫) ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਜਿਸ ੨ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ, (੬) ਹਰ ਇਕ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਜ਼ਮੀਨ, ਆਮ-ਦਨ, ਖਰਚ ਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ, ਸਫਰ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਹਾਲ, ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਪੈਸਾ ਚੇਲ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਪੈਦਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਆਦਿਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦਰਜ ਹਨ। ਮੁੱਲ ਕੇਵਲ ੫ ਪੰਜ ਰੁਪਏ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਪੁਸਤਕ “ਬੇਕਨ ਵਿਚਾਰ ਰਤਨਾਵਲੀ” ਮੁਫਤ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪਤਾ—ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸਨਜ਼

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਤਸਰ